

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПОЛІТЕКОНОМІЯ
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2
ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до практичних занять
для до практичних занять
для студентів напряму підготовки
6.030507 «Маркетинг»
денної форми навчання

Обговорено і рекомендовано на
засіданні кафедри соціальної
економіки та ринкових
відносин
Протокол № 10 від 15.05.2014 р.

Чернігів ЧНТУ 2014

Політекономія. Змістовий модуль 2. Принципи функціонування ринкової економіки. Методичні вказівки до практичних занять для студентів для студентів напряму підготовки 6.030507 «Маркетинг» денної форми навчання / Укл.: Хоменко І.О., Жидок В.В., Царик І.М., Бабаченко Л.В. – Чернігів: ЧНТУ, 2014. – 76 с.

Укладачі: Хоменко Інна Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент
Жидок Вікторія Вікторівна, кандидат економічних наук
Царик Ірина Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент
Бабаченко Лариса Валентинівна, асистент

Відповідальний за випуск: Жидок Вікторія Вікторівна, завідувач кафедри соціальної економіки та ринкових відносин, кандидат економічних наук

Рецензент: Ільчук Валерій Петрович, доктор економічних наук, професор кафедри фінансів Чернігівського державного технологічного університету

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1 ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	5
2 ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	6
2.1 РИНОК ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА	6
2.2 КОНКУРЕНЦІЯ І МОНОПОЛІЯ	23
2.3 ПІДПРИЄМНИЦТВО В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ	32
2.4 ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА	42
2.5 ОСНОВИ ТОВАРНОГО ВИРОБНИЦТВА	58
2.6 ГРОШІ ТА ЗАКОНИ ГРОШОВОГО ОБІГУ	65
3 ТЕМИ НАУКОВИХ ЕСЕ	73
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	74

ПЕРЕДМОВА

В основі викладання дисципліни “Основи економічної теорії” потрібна розробка єдиного підходу до ознайомлення студентів з кожною темою дисципліни. Для цього заздалегідь передбачається, які питання (перш за все, принципи) необхідно висвітлити в лекціях, а які доцільно винести для обговорення на семінарах. Навчальний посібник складається із наступних розділів: основи економічної теорії, принципи функціонування ринкової економіки, теоретичні основи макро- та мегаекономіки та розділу до самостійної роботи.

Методика організації навчального процесу вважає корисним використовувати на семінарах модульно-рейтинговий контроль економічних знань, тобто після закінчення вивчення конкретної теми. Здійснюється він шляхом проведення тестування і розв'язку задач студентами. У цьому посібнику скомпоновані різні види тестів, використання яких в навчальному процесі дозволяє найбільш повно оцінити рівень підготовки студентів з дисципліни "Економічна теорія". Запропоновані тестові завдання як закритої, так і відкритої форми: альтернативні тестові завдання; тестові завдання з простим множинним вибором; тест-завдання зі складним множинним вибором, побудовані за принципом порівняння і протиставлення; тестові завдання зі складним множинним вибором, побудовані за принципом запитань із множинними відповідями; тест – задачі; тестові завдання з відповідями, обмеженими кількістю пропущених слів, фраз (без запропонованих варіантів відповідей).

Дане видання повинно стати вагомим доробком в процесі аудиторного та самостійного вивчення і опрацювання тем дисципліни «Основи економічної теорії». Посібник складено таким чином, щоб проконтролювати засвоєння основних питань кожної теми курсу, термінів та понять, підкріплених тестовими завданнями та задачами. Крім того в посібнику представлена до виконання самостійна робота, яка включає опрацювання ряду завдань – вивчення закону вартості та його механізму і функцій; капітал і його складові частини; земельна рента і умови її виникнення. Це стане в нагоді також для студентів заочної форми навчання у яких більша частина часу відводиться на самостійне опрацювання матеріалу. Результати самостійної роботи студентів оцінюються окремо і враховуються на екзамені. Для більш поглибленого вивчення дисципліни пропонується тематика наукових есе. Відмінністю даного практикуму є те, що він являє собою методичний комплекс, мета якого – спрямування студентів до практичного і творчого засвоєння фундаментального курсу з основних розділів.

1 ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 2 Принципи функціонування ринкової економіки

Тема 7. Ринок як форма організації суспільного виробництва

Суть та функції ринку. Еволюція ринку за сучасних умов. Закон попиту та винятки з нього. Закон пропозиції. Ринкові ціни. Механізм дії ринку. Еластичність попиту та пропозиції. Види ринків. Організаційно-технічна, фінансово-кредитна, інформаційно-дослідницька інфраструктури ринку. Історія виникнення та принципи функціонування біржової торгівлі. Сучасні ф'ючерсні біржі. Типи біржових угод. Ринок цінних паперів. Види цінних паперів. Визначення курсу цінних паперів. Фондові біржі. Валютні біржі та біржі праці. Лізингові компанії, сервісні центри, аукціони, ярмарки. Ключові проблеми формування інфраструктури ринку в Україні.

Тема 8. Конкуренція і монополія

Значення конкуренції в ринковій економіці. Типи конкуренції. Недобросовісна конкуренція. Конкуренція й формування ринкової вартості. Досконала і недосконала конкуренція. Монополія, дуополія, олігополія, монополістична конкуренція. Основні форми монополістичних об'єднань. Антимонопольна практика і антимонопольне законодавство.

Тема 9. Підприємництво в ринковій економіці

Поняття підприємництва. Теорія підприємництва (А.Сміт, Ж.-Б.Сей, Й.Шумпетер, Ф.Хайек). Сучасний підхід до визначення підприємництва. Умови і принципи підприємництва. Економічне середовище, права і свободи підприємця. Функції підприємництва. Закони України “Про підприємство”, “Про підприємництво”, “Про господарські товариства”.

Форми підприємницької діяльності: виробнича, посередницька, комерційна, фінансово-кредитна підприємницька діяльність. Малий бізнес. Загальні основи індивідуального дрібного підприємництва. Види малих підприємств, характер їх діяльності і розподіл доходів. Типи і функції кооперативів. Організація акціонерного товариства.

Тема 10. Капітал. Витрати підприємств і прибуток

Капітал як економічна категорія. Альтернативні теорії капіталу. Капітал і праця. Трудові відносини: сутність і структура. Наймана праця, вартість робочої сили: дискусійні аспекти. Структура, функції і принципи діяльності підприємства. Фонди підприємства, їх структура. Кругообіг фондів. Основні і оборотні фонди. Кругообіг капіталу і його стадії; Зношення основного капіталу, амортизація. Види витрат. Порівняльний аналіз витрат. Точка беззбитковості. Собівартість продукції. Види собівартості. Шляхи зниження собівартості. Економічна сутність прибутку підприємства. Аналіз складу та динаміки прибутку підприємства. Податок на прибуток та його вплив на дохід підприємства. Норма прибутку і норма рентабельності.

Тема 11. Особливості підприємництва в аграрному секторі економіки

Аграрне виробництво – особлива сфера вкладання капіталу і праці. Відносини власності в сільському господарстві. Загальні засади договору оренди землі. Умови договору Права та обов'язки сторін договору. Припинення, поновлення та розірвання договору оренди землі. земельна рента та її форми. Принципи формування абсолютної, диференціальної та монопольної ренти. Економічна рента. Оцінка вартості землі. Державна підтримка аграрного сектора. Проблеми реформування аграрно-промислового комплексу. Ключові напрями поглиблення реформ в аграрному секторі України.

Тема 12. Доходи, їхні джерела і розподіл

Суть поняття дохід. Класифікація доходів за різними критеріями. Форми доходу на капітал. Номінальні та реальні доходи. Функціональний розподіл доходів. Рівень, джерела та структура персональних доходів. Суть необхідного продукту. Формування і розподіл необхідного продукту. Принципи розподілу необхідного продукту. Суть, функції та форми заробітної плати. Тарифна система. Види погодинної та відрядної заробітної плати. Класифікація суспільних фондів споживання за ознаками. Суспільні фонди споживання.

2 ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

1.1 РИНОК ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА

1. Суть, функції та механізм ринку.

- ✓ інституціональні основи ринкової економіки;
- ✓ ринкові відносини, їх суб'єкти і об'єкти;
- ✓ визначення ринку: альтернативні теорії;
- ✓ функції ринку;
- ✓ умови формування і розвитку ринку.

2. Закон попиту та пропозиції. Ринкові ціни.

- ✓ попит і пропозиція;
- ✓ зв'язок між ціною попиту та величиною попиту;
- ✓ ефект доходу та заміщення, товари Гіффена та Веблена;
- ✓ ринкова рівновага;
- ✓ ринкова ціна: механізм формування і функції.

3. Еластичність попиту та пропозиції.

- ✓ сутність цінової еластичності попиту, причини, які визначають цінову еластичність попиту, нецінові чинники попиту;
- ✓ види еластичності попиту;
- ✓ взаємозв'язок цінової еластичності попиту та виручки від реалізації;
- ✓ цінова еластичність пропозиції;

- ✓ нецінові чинники пропозиції;
- ✓ залежність еластичності пропозиції від зміни попиту у миттєвому, короткостроковому та довгостроковому періодах.

3. Організаційно-технічна, фінансово-кредитна, інформаційно-дослідницька інфраструктура ринку.

- ✓ організаційно-технічна інфраструктура ринку (види бірж, посередники на біржі);
- ✓ фінансово-кредитна інфраструктура ринку (види цінних паперів та угод);
- ✓ інформаційно-дослідницька інфраструктура ринку.

Питання для перевірки та аудиторного контролю знань

1. Розкрийте інституціональні основи ринкової економіки.
2. Дайте визначення ринкових відносин, їх суб'єктів та об'єктів.
3. Сформулюйте визначення ринку: альтернативні теорії.
4. Назвіть функції ринку.
5. Охарактеризуйте умови формування і розвитку ринку.
6. Перелічіть моделі ринків. Поясніть, чому моделі ринків зумовлені формами конкуренції?
7. Розкрийте сутність попиту і пропозиції. Чому крива попиту є низхідною, а пропозиції є висхідною? Що між ними спільного?
8. Які нецінові чинники попиту і пропозиції знаєте?
9. Що таке ринкова рівновага? Опишіть механізм формування і функції ринкової ціни.
10. Наведіть розрахунок цінової еластичності попиту, які її види Ви знаєте?. Накресліть графіки цінової еластичності попиту. Наведіть приклади еластичності за ціною для різних груп товарів.
11. Уряд країни запроваджує обмеження (чи підвищує мито) на імпорт кави. Як це вплине на ринки кави, чаю, кавоварок у країні?
12. Покажіть взаємозв'язок між ціною і виручкою від реалізації в залежності від еластичності попиту.
13. Розкрийте особливості абсолютно еластичного і абсолютно нееластичного попиту.
14. Що таке цінова еластичність пропозиції? Як її можна розрахувати?
15. Покажіть взаємозв'язок між ціною і пропозицією в залежності від еластичності пропозиції.
16. Що таке інфраструктура, яке її значення для безперебійного функціонування ринку?
17. Перелічіть та розкрийте особливості функціонування підсистем ринкової інфраструктури. Які види бірж знаєте?
18. Назвіть види цінних паперів, які купують та продають на біржах. У чому полягає різниця між простими та іменними акціями, між простими та привілейованими? Які особливості нарахування дивідендів по різних видах акцій? Чим відрізняється первинний та вторинний ринок цінних паперів?
19. Сформулюйте основні функції служби зайнятості.

20. Які види біржових операцій можете назвати? Яка принципова різниця між форвардною та ф'ючерсною угодами?

21. Охарактеризуйте особливості ведення операцій з цінними паперами різних біржових посередників.

22. Чим відрізняються аудиторська та консалтингова фірми?

23. Перевірте, як ви засвоїли такі терміни і категорії:

- ✓ ринок,
- ✓ еластичний попит, нееластичний попит,
- ✓ одинична еластичність попиту,
- ✓ абсолютно еластичний попит, абсолютно нееластичний попит,
- ✓ рівноважна ціна,
- ✓ інфраструктура,
- ✓ варрант, ф'ючерсна і форвардна угода,
- ✓ хедж і опціон.

Реферати до теми

1. Ринкова система та її основні складові.
2. Попит і пропозиції в умовах конкурентної економіки.
3. Еластичність попиту і пропозиції на індивідуальних ринках.
4. Механізм формування рівноважної ціни.
5. Роль антимонопольного законодавства України в забезпеченні добросовісної конкуренції.

Перелік посилань:

- основна [1 – с.184 – 206, с.209-227; 3 – с.52 – 67; 4 – с.128 – 144; 5 – с.69 – 81; 6 – с.61 – 106; 7 – с.103 – 130, с. 186-206; 8 – с.114 – 138];
- додаткова [21, 10, 17, 11].

Тестові завдання

1. Яке визначення найточніше розкриває сутність ринку як економічної категорії?

- а) ринок – це місце, де люди здійснюють обмін продуктами праці відповідно до законів товарного виробництва;
- б) ринок це інститут (або механізм), який зводить покупців і продавців певних товарів і послуг;
- в) ринок це певна сукупність відносин власності між покупцями і продавцями з приводу купівлі-продажу товарів та послуг і механізм забезпечення цього процесу згідно із законами товарного виробництва;
- г) це відносини, що виникають між людьми у сфері обігу і здійснюються відповідно до законів товарного виробництва;
- д) структура, що захищає інтереси виробників і споживачів.

2. Яке поняття попиту використовує макроекономіка?

- а) сукупний попит;
- б) галузевий попит;
- в) міжнародний попит;
- г) глобальний попит.

3. Яке визначення найточніше розкриває сутність ринку як економічної категорії?

- е) ринок – це місце, де люди здійснюють обмін продуктами праці відповідно до законів товарного виробництва;
- ж) ринок це інститут (або механізм), який зводить покупців і продавців певних товарів і послуг;
- з) ринок це певна сукупність відносин власності між покупцями і продавцями з приводу купівлі-продажу товарів та послуг і механізм забезпечення цього процесу згідно із законами товарного виробництва;
- и) це відносини, що виникають між людьми у сфері обігу і здійснюються відповідно до законів товарного виробництва;
- к) структура, що захищає інтереси виробників і споживачів.

4. У чому полягає специфічна для нашого часу закономірність функціонування ринку в розвинутих країнах світу?

- а) у появі на ринку все складнішої за технологічними параметрами продукції;
- б) у переході до регульованого на рівні більшості основних суб'єктів ринку;
- в) у швидкому зростанні як фізичних, так і вартісних обсягів товарообігу.

5. На якому ринку ціна товару формується виключно під впливом ринкових сил?

- а) на вільному;
- б) на олігополістичному;
- в) на монополізованому.

6. Якщо сучасна економіка є регульованою, то чи є потреба використовувати ринкові регулятори?

- а) ринковий механізм у регульованій економіці непотрібний;
- б) ринкові регулятори повинні використовуватися в органічному поєднанні з державними та недержавними;
- в) ринковий механізм повинен використовуватися лише в окремих галузях економіки.

7. Компонентами сукупного попиту є:

- а) видатки на споживання, інвестиційні і державні видатки та амортизація;
- б) видатки на споживання, інвестиційні і державні видатки та чистий експорт;
- в) інвестиційні і державні видатки, чистий експорт та амортизація;
- г) чистий експорт, амортизація, непрямі податки та трансферні платежі;
- д) усі відповіді неправильні.

8. Якщо зменшується народжуваність, то:

- а) попит на товари для немовлят не змінюється;
- б) збільшуватиметься попит на товари для немовлят;
- в) крива попиту переміститься вправо;

г) крива попиту переміститься вліво.

9. Зростання оптимізму споживачів щодо рівня їхніх доходів переміщуватиме:

- а) криву сукупного попиту вліво;
- б) криву сукупного попиту вправо;
- в) криву сукупної пропозиції вліво;
- г) криву сукупного попиту вліво, а сукупної пропозиції вправо;
- д) усі твердження неправильні.

10. Якщо уряд посилює вимоги щодо збереження довкілля, то це спричинює:

- а) зростання витрат на одиницю продукції і переміщення кривої сукупної пропозиції вправо;
- б) зростання витрат на одиницю продукції і переміщення кривої сукупної пропозиції вліво;
- в) зменшення витрат на одиницю продукції і переміщення кривої сукупної пропозиції вправо;
- г) зменшення витрат на одиницю продукції і переміщення кривої сукупної пропозиції вліво;
- д) усі твердження неправильні.

11. Еластичність пропозиції – це:

- а) показник, що відтворює зміни сукупної пропозиції, які відбуваються у зв'язку з інфляцією;
- б) показник, що відтворює зміни сукупної пропозиції, які відбуваються у зв'язку зі зміною цін;
- в) показник, що відтворює зміни сукупної пропозиції, які відбуваються у зв'язку зі зростанням цін.

12. Еластичність попиту – це:

- а) показник, що виражає коливання сукупного попиту, викликані підвищенням цін на товари і послуги;
- б) показник, що виражає коливання сукупного попиту, викликані інфляцією;
- в) показник, що виражає коливання сукупного попиту, викликані зміною цін на товари і послуги.

13. Переміщення кривої сукупного попиту зумовлено:

- а) зміною загального рівня цін;
- б) змінами у нецінових чинниках сукупного попиту;
- в) змінами у витратах виробництва;
- г) змінами у правових нормах, згідно з якими функціонують підприємства;
- д) усі твердження неправильні.

14. Переміщення кривої сукупної пропозиції зумовлено:

- а) зміною загального рівня цін;
- б) змінами у нецінових чинниках сукупної пропозиції;
- в) змінами у розмірі національного доходу інших країн;
- г) змінами у сподіваннях населення щодо їхніх доходів;
- д) усі твердження неправильні.

15. Функції ринку:

- а) диференціації товаровиробників, інформативна, дослідна та регулююча;
- б) прогнозуюча, алокаційна та інформативна;
- в) інформативна, регулююча, сануоча, алокаційна.

16. Основні суб'єкти ринку:

- а) держава, покупці, домогосподарства;
- б) домогосподарства, підприємці, держава;
- в) виробники, сільські господарства, підприємці.

17. Функція пропозиції може бути представлена трьома способами:

- а) табличний, математичний, графічний;
- б) аналітичний, теоретичний, графічний;
- в) табличний, графічний, аналітичний.

18. Ринкова система – це система:

- а) ринків, монополії і конкуренції;
- б) ринків, цін і конкуренції;
- в) приватної власності, свободи підприємництва і цін;
- г) недосконалої конкуренції, монопольних цін і обмеженої ролі держави.

19. Ринкові відносини – це:

- а) процес купівлі-продажу товарів;
- б) складова економічних відносин;
- в) відносини і зв'язки, що складаються у сфері обміну;
- г) відносини і зв'язки, які складаються між продавцями і покупцями в процесі купівлі-продажу товарів;
- д) усі відповіді правильні.

20. Ринок – це:

- а) місце торгівлі товарами;
- б) інститут або механізм, який зводить покупців (представників попиту) і продавців (постачальників) окремих товарів та послуг;
- в) сукупність відносин попиту і пропозиції;
- г) обмін, що здійснюється відповідно до законів товарного виробництва і обігу.

21. Попит – це:

- а) сукупна потреба в товарах усіх споживачів;
- б) обсяг продажу товару залежно від його ціни;
- в) кількість продукту, в якій існує потреба споживачів;
- г) потреба в товарах (послугах), яка зумовлена платоспроможністю споживачів і виражена в грошовій формі;
- д) усі відповіді правильні.

22. Рівноважна ціна – це:

- а) ціна, за якою немає дефіциту;
- б) ціна, яка відповідає точці перетину спадної кривої попиту і висхідної кривої пропозиції;
- в) ціна, за якої немає ні дефіциту, ні надлишку товарів і послуг;
- г) ціна на конкурентному ринку, за якої величини попиту і пропозиції рівні;
- д) усі відповіді правильні.

23. Ринковий механізм – це:

- а) співвідношення попиту і пропозиції на ринку;
- б) здатність ринкових сил (попиту, пропозиції, конкуренції тощо) синхронізувати рішення про купівлю і продаж;
- в) механізм координації діяльності суб'єктів через систему цін;
- г) механізм вільного ціноутворення.

24. Попит є еластичним за ціною, якщо:

- а) зміна ціни на 1 % спричиняє більшу ніж на 1 % зміну величину попиту;
- б) зміна ціни на 1 % спричиняє меншу ніж на 1 % зміну величини попиту;
- в) відсоток зміни величини попиту дорівнює відсоткові зміни ціни;
- г) найменші зміни в ціні спричиняють невизначено великі зміни у величині попиту.

25. Ознаками конкуренції є:

- а) широке розсіювання економічної влади;
- б) велика кількість продавців і покупців;
- в) кожен продавець, як і покупець, «відданий на милість» ринку;
- г) встановлення межі для реалізації покупцями і продавцями особистого інтересу;
- д) усі відповіді правильні.

25. У сучасній ринковій економіці панівною є конкуренція:

- а) чиста;
- б) монополістична;
- в) досконала;
- г) недосконала;
- д) олігополістична.

26. За моделі ринку монополістичної конкуренції підприємств за кількістю може бути:

- а) дуже багато;
- б) одне;
- в) декілька;
- г) багато.

27. Комплекс інститутів, служб, підприємств, організацій, які забезпечують нормальний режим безперебійного функціонування ринку:

- а) структура ринку;
- б) сутність ринку;
- в) інфраструктура ринку;
- г) елемент ринку.

28. Ринок предметів споживання – це:

- а) ринок товарів і послуг особистого споживання;
- б) ринок товарів короткострокового і довгострокового особистого споживання;
- в) ринок продовольчих і непродовольчих товарів особистого споживання;
- г) ринок товарів особистого і виробничого споживання;
- д) усі відповіді правильні.

29. Підприємець максимізує прибуток, збільшуючи застосування:

- а) капіталу доти, поки дохід від граничного продукту (MR) цього чинника перевищує додаткові витрати (MC) на цей чинник;
- б) праці доти, поки дохід від граничного продукту (MR) цього чинника перевищує додаткові витрати (MC) на цей чинник;
- в) землі доти, поки дохід від граничного продукту (MR) цього чинника перевищує додаткові витрати (MC) на цей чинник;
- г) усі відповіді хибні;
- д) усі відповіді правильні.

30. Попит на ресурси виробництва є похідним від:

- а) попиту на предмети споживання;
- б) попиту на працю;
- в) моделі ринку;
- г) виду конкуренції.

31. Ринок капіталів – це ринок:

- а) капіталів і капітальних благ;
- б) це ринок, чи група пов'язаних ринків, на яких капітал у фінансовій формі позичається на різний термін (короткий, довгий або взагалі невизначений) і на різних умовах, при цьому на кожному з ринків існує свій рівень відсоточної ставки;
- в) будівель і споруд, устаткування і запасів;
- г) капітальних благ, що віддаються власниками в оренду (лізинг) і приносять відсоток;
- д) усі відповіді правильні.

32. Типова біржова ціна, що встановлюється біржею за реальною оцінкою стану кон'юнктури ринку є:

- а) котирувальна ціна;
- б) об'єктивна ціна;
- в) реальна ціна.

33. Організаційно-правова форма оптової торгівлі масовими товарами за стандартами та зразками або систематичних операцій з купівлі-продажу цінних паперів, валюти, робочої сили, угод із фрахтування є

- а) бартер;
- б) біржа;
- в) опціон;
- г) аукціон.

34. Документ, що засвідчує передачу грошей у борг на певний строк із правом отримання щорічного фіксованого доходу та зобов'язання про повернення суми боргу у визначений термін:

- а) вексель;
- б) коносамент;
- в) облігація .

35. Обсяг пропозиції праці в суспільстві у короткостроковому періоді передусім залежить від :

- а) ставки заробітної плати;
- б) демографічних чинників;

- в) ставки заробітної плати і структури населення;
- г) рівня освіти населення;
- д) ставки заробітної плати і кількості працездатного населення.

36. Інфраструктура ринку – це:

- а) комплекс галузей, які обслуговують економічне та соціальне життя суспільства;
- б) сукупність галузей, які мають допоміжний характер, та займаються обслуговуванням виробництва;
- в) сукупність галузей, що займаються доведенням виробленого товару від виробника до кінцевого споживача;
- г) сукупність галузей, які забезпечують умови життєдіяльності суспільства.

37. Оптова (гуртова) торгівля – це:

- а) купівля великих партій товару;
- б) придбання малих партій товару з метою їх подальшого перепродажу;
- в) купівля окремих одиниць товару;
- г) придбання великих партій товару з метою їх подальшого перепродажу.

38. Роздрібна торгівля – це:

- а) купівля великих партій товару;
- б) придбання товару з метою їх подальшого продажу кінцевому споживачу;
- в) купівля окремих одиниць товару;
- г) придбання великих партій товару з метою їх подальшого перепродажу.

39. Який з чинників найбільше впливатиме на ринковий курс акції:

- а) номінальна вартість акції;
- б) величина дивіденду на акцію;
- в) зростаюча кількість акціонерів?

40. Акція – це:

- а) цінний папір, що дає можливість отримати першочергове відшкодування збитків при банкрутстві підприємства;
- б) цінний папір, що засвідчує внесення його власником певної суми грошей у акціонерний капітал підприємства та дає його власнику право отримувати дивіденд;
- в) цінний папір, що дає його власнику право брати участь у загальних зборах акціонерів;
- г) цінний папір, що засвідчує внесення його власником певної суми грошей і гарантує її повернення через певний строк з виплатою фіксованого доходу.

41. Відсоток – це:

- а) плата за користування позичковим капіталом;
- б) відношення річної суми відсотка до вартості позичкового капіталу;
- в) форма руху позичкового капіталу;
- г) вартість послуги, яка надається кредитором позичальнику, у вигляді надання йому за плату певної суми грошей.

42. Позичковий капітал – це:

- а) капітал, яким володіють банки;
- б) грошовий капітал, що надається в позичку на певний час, на умовах повернення та за плату у вигляді відсотка;

- в) грошовий капітал, що рухається від одного підприємця до іншого;
- г) капітал, який обслуговує ринкову інфраструктуру.

43. Кредит – це:

- а) форма руху позичкового капіталу, що надається в позичку;
- б) позичка в грошовій або товарній формі на умовах повернення зі сплатою відсотка;
- в) відносини між кредитором і позичальником, які забезпечують при цьому трансформацію вільного грошового капіталу в позичковий;
- г) усі відповіді правильні.

44. Торговий прибуток – це:

- а) дохід, який одержують підприємці оптової і роздрібною торгівлі;
- б) різниця між загальним виторгом від продажу товарів і бухгалтерськими витратами обігу;
- в) різниця між загальним виторгом і економічними витратами обігу;
- г) грошова винагорода торговельного підприємця за його комерційну діяльність та ризик;
- д) усі відповіді правильні.

45. Правильна формула визначення курсу акцій:

- а) Курс акції = $\frac{\text{Прибуток}}{\text{Авансований капітал}} \cdot 100$;
- б) Курс акції = $\frac{\text{Дивіденд}}{\text{Позичковий відсоток}} \cdot 100$;
- в) Курс акції = $\frac{\text{Прибуток}}{\text{Позичковий відсоток}} \cdot 100$;
- г) Курс акції = $\frac{\text{Позичковий відсоток}}{\text{Дивіденд}} \cdot 100$;
- д) Курс акції = $\frac{\text{Прибуток}}{\text{Дивіденд}} \cdot 100$.

46. У чому полягає специфічна для нашого часу закономірність функціонування ринку в розвинутих країнах світу?

- а) у появі на ринку все складнішої за технологічними параметрами продукції;
- б) у переході до регульованого на рівні більшості основних суб'єктів власності ринку;
- в) у швидкому зростанні як фізичних, так і вартісних обсягів товарообігу.

47. Що є найважливішою рушійною силою розвитку ринку та організованої на його принципах економіки?

- а) рішення органів державної влади;
- б) взаємодія суперечливих інтересів ринкових суб'єктів;
- в) ступінь свободи дій ринкових суб'єктів.

48. Що лежить в основі поділу ринку на окремі види?

- а) форма власності суб'єктів, що функціонують на ринку;
- б) спосіб, у якій здійснюють розрахунки господарюючі суб'єкти;
- в) ресурси, товари та послуги, що є об'єктами купівлі-продажу.

49. Який вид ринку є провідним елементом ринкової структури?

- а) фінансовий ринок;
- б) ринок робочої сили;
- в) ринок капіталу;
- г) ринок інтелектуальної власності;
- д) товарний;
- е) ринок предметів споживання та послуг;
- ж) ринок засобів виробництва.

50. Що купують на фінансовому ринку?

- а) готівку;
- б) облігації;
- в) золото;
- г) фінансові ресурси.

51. Який закон розкриває взаємозв'язок попиту і цін?

- а) закон вартості;
- б) закон попиту;
- в) закон попиту і пропозиції.

52. За якими цінами продаються товари і послуги, коли попит перевищує пропозицію?

- а) за цінами, вищими від вартості;
- б) за цінами, нижчими від вартості;
- в) за цінами, що дорівнюють ціні рівноваги.

53. У чому полягає сутність закону попиту і пропозиції?

- а) пропозиція формує попит через асортимент виготовлення товарів і запропонованих послуг та їх ціни;
- б) попит визначає обсяг і структуру пропозиції, впливаючи при цьому на виробника;
- в) закон попиту і пропозиції розкриває сталі і суттєві зв'язки між еластичністю попиту і пропозиції.

54. У чому сутність ціни пропозиції?

- а) ціна пропозиції – це ринкова ціна за умови перевищення попитом пропозиції;
- б) ціна пропозиції – це ринкова ціна за умови перевищення пропозицією попиту;
- в) ціна пропозиції – це ринкова ціна за умови рівноваги попиту і пропозиції.

55. Як співвідноситься ціна рівноваги з вартістю товару?

- а) ціна рівноваги тотожна продажу товарів за вартістю за умови рівноваги попиту і пропозиції;
- б) ціна рівноваги вища від ціни, що встановлюється при продажу товарів за умови рівноваги ціни і пропозиції;
- в) ціна рівноваги менша від ціни, що встановлюється при продажу товарів за умови рівноваги ціни і пропозиції.

56. Які головні фактори впливу попиту на цінову еластичність?

- а) наявність якісних взаємозамінних товарів та рівень цін на них;
- б) питома вага продукту в доходах споживача;

в) тип товарів.

57. Які процеси відбуваються в економіці за переважання пропозиції?

- а) з'являються додаткові стимули для розширення обсягів виробництва;
- б) у монополізованій галузі, сфери діяльності намагаються проникнути конкуренти;
- в) фірми знижують ціни на товари і послуги нижче від ринкових.

58. Що охоплює поняття “ринок капіталів”:

- а) акції;
- б) облігації;
- в) короткострокові позики;
- г) довгострокові позики.

59. Що не охоплює поняття “ринок цінних паперів”:

- а) акції;
- б) облігації;
- в) казначейські білети;
- г) майнові приватизаційні сертифікати;
- д) векселі.

60. Який напрям не стосується діяльності біржі праці:

- а) реєстрація безробітних;
- б) створення нових робочих місць шляхом інвестування капіталу;
- в) виплата допомоги з безробіття;
- г) реєстрація вакансій;
- д) професійна орієнтація працівників.

61. Яких осіб не можна зачислити до учасників “тіньового ринку”:

- а) підпільного торговця наркотиками;
- б) кандидата наук, який за патентом продає на ринку імпортні товари;
- в) викладача-репетитора;
- г) послуги приватного стоматолога, які не реєструють;
- д) пенсіонера, який у людних місцях перепродує цигарки.

62. Фондова біржа – це ринок, на якому:

- а) продають і купують цінні папери;
- б) торгують іноземною валютою;
- в) укладають угоди за кредити;
- г) оптом продають і купують споживчі товари;
- д) торгують товарами виробничого призначення;

63. Що є основною причиною виникнення ринку:

- а) суспільний поділ праці;
- б) гроші;
- в) розвиток торгівлі;
- г) розвиток транспорту;
- д) усі відповіді неправильні;
- е) необхідність посередників при продажу товарів.

64. Який компонент є найважливішим для ефективного функціонування ринкової економіки:

- а) зважена поведінка підприємців;

- б) сильні професійні спілки;
- в) посилення державного регулювання економіки;
- г) посилення конкуренції на ринках;
- д) раціональна поведінка споживачів.

65. Яке твердження не розкриває суті принципу “свобода вибору”:

- а) власники ресурсів і грошей використовують їх на свій розсуд;
- б) споживачі на свій розсуду межах грошових доходів вирішують, які товари й послуги купувати;
- в) працівники можуть займатися будь-яким видом діяльності, на який вони здатні;
- г) уряд на свій розсуд може вибирати серед виробників тих, які взмозі найповніше задовольнити потреби суспільства і змушує діяти їх у певній сфері;
- д) усі твердження розкривають суть принципу “свобода вибору”.

66. Головною ознакою сучасної змішаної економіки є:

- а) наявність значного сектора, який ґрунтується на натуральній формі виробництва;
- б) переважання ручної праці в аграрному секторі економіки;
- в) поєднання державного і приватного секторів у національній економіці;
- г) наявність на кожному ринку значної кількості незалежних продавців і покупців;
- д) те, що вирішенням соціальних завдань здебільшого займається приватні підприємства;
- е) економіка, у якій ряд рішень по розподілу ресурсів приймається приватними компаніями та господарствами, а деякі приймаються урядом країни.

67. ... цінних паперів можуть бути юридичні особи, держава, підприємства, іноземні юридичні особи.

- а) дилерами;
- б) маклерами;
- в) емітентами.
- г) брокерами.

68. Які два види ринків містить схема кругообігу:

- а) грошовий ринок і ринок капіталів;
- б) ринок цінних паперів і ринок ресурсів;
- в) ринок ресурсів і грошовий ринок;
- г) ринок товарів і послуг та ринок ресурсів;
- д) ринок товарів і послуг та ринок грошей.

69. Цінний папір, що випускається разом з облігацією чи привілейованою акцією і дає її власникові право на додаткові пільги у визначений час:

- а) варрант;
- б) коносамент;
- в) патент.

Задачі

1. Наведена нижче таблиця 2.1 містить дані, що характеризують сукупну пропозицію:

Таблиця 2.1 – Взаємозв'язок ціни і реального ВВП

Рівень цін (P)	Реальний ВВП (Y)
250	500
200	500
175	300
140	250
125	180
112	130
111	120
110	100

У яких межах змінюється обсяг реального ВВП (Y) та рівень цін (P) на:

- кейнсіанському відрізку кривої сукупної пропозиції (AS);
- класичному відрізку кривої AS;
- на проміжному відрізку кривої AS?

2. Припустімо, що в гіпотетичній економіці є така залежність між реальним обсягом продукції та кількістю факторів (таблиця 2.2), що потрібні для виробництва цього обсягу продукції:

Таблиця 2.2 – Взаємозв'язок факторів виробництва і реального обсягу

Затрати вхідних факторів виробництва (одиниць)	Реальний внутрішній обсяг продукції (одиниць)
330	80
223	60
115	40

А. Який рівень продуктивності у цій економіці?

Б. Якщо ціна кожної одиниці факторів виробництва є 4 грн., то які витрати виробництва на одиницю продукції?

В. Нехай ціна факторів виробництва зросла від 4 до 6 грн., а продуктивність праці не змінилася. У якому напрямі це зростання ціни факторів переміщуватиме криву сукупної пропозиції? Якими є нові витрати виробництва на одиницю продукції? Як ці зміни вплинуть на рівень ціни реальний обсяг виробництва?

Г. Якщо ціни факторів виробництва не змінилися, а їхня продуктивність зросла на 100%, то якими будуть витрати на одиницю продукції? У якому напрямі переміститься крива сукупної пропозиції? Як зміниться рівень цін і реальний обсяг виробництва?

3. Нехай попит споживачів А, Б, В на товар характеризує таблиця 2.3:

Таблиця 2.3 – Обсяг попиту на різні групи товарів

Ціна, грн.	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
Обсяг попиту А, шт.	0	0	0	1	2	4	6	10	15	21	25
Обсяг попиту Б, шт.	0	1	5	8	11	12	15	18	20	23	25
Обсяг попиту В, шт.	0	3	5	7	9	12	15	18	21	24	25

1. Накресліть криві попиту кожного споживача на окремих графіках.
2. Обчисліть і накресліть криву ринкового попиту на даний товар. Які фактори впливають на попит?

4. Таблиця 2.4 показує варіанти ситуацій пропозиції на ринку огірків:

Таблиця 2.4 – Основні показники ринку огірків

Можливі коливання цін, грн./кг.	15	11	8	5	1
Обсяги пропозиції, кг	180	160	120	70	0

1. Накресліть криву пропозиції.
2. Нехай обсяги пропозиції в результаті впровадження нової технології зросли на 20% при кожній ціні. Обчисліть нові обсяги пропозиції і покажіть на графіку, які зміни відбулися. Які фактори впливають на пропозиції?

5. Співвідношення попиту і пропозиції ілюструє таблиця 2.5 на ринку зошитів:
Таблиця 2.5 – Основні показники ринку зошитів

Ціна, грн.	20	12	11	9	8
Обсяг попиту, тис. шт./міс.	30	40	50	60	70
Обсяг пропозиції, тис. шт./міс.	90	70	50	30	10

1. Накресліть графік ринкової рівноваги, визначте ціну рівноваги.

2. Після підвищення зарплати попит на дану продукцію зріс на 15 тис. шт. при кожному рівні ціни. Визначте нову ціну рівноваги і рівноважний обсяг продажу.

Що таке попит?

6. На ринку жіночого взуття співвідношення попиту і пропозиції відображає таблиця 2.6:

Таблиця 2.6 – Основні показники ринку взуття

Обсяг попиту, тис. пар	32	28	24	20	16	12	8
Обсяг пропозиції, тис. пар	4	7	10	13	16	19	22
Ціна, грн.	500	600	720	800	900	1100	1500

1. Накресліть криві попиту і пропозиції, визначте рівноважні ціну і обсяг продажу.

2. Охарактеризуйте ситуації на ринку, коли ціна 1 пари взуття досягла 30 дол.; 60 дол.

До яких змін приводить вдосконалення технології?

7. На ринку проса ціна впала з 560 грн. до 540 грн. за тону. Це викликало зростання попиту з 3000 т до 5000 т за місяць. Обчисліть коефіцієнт еластичності попиту за умови зниження ціни.

8. В таблиці 2.7 представлені дані про ціну та попит на автомобілі протягом тижня.

Таблиця 2.7 – Основні показники ринку автомобілів

Ціна товару, грн.	5320	4340	3550	2230	1250
	0	0	0	0	0
Обсяг попиту, од./тижд.	1	2	3	4	5

1. Обчисліть коефіцієнт лінійної еластичності попиту за кожної зміни ціни.

2. Визначте на якому інтервалі зміни ціни попит:

- відносно еластичний;
- відносно нееластичний;
- має одиничну еластичність;

3. Обчисліть сукупні видатки покупців (виручку продавців) за кожної ціни і проаналізуйте, який зв'язок існує між еластичністю попиту і видатками покупців на товар.

9. В роки першої світової війни “Форд” продавав автомобілі моделі Т по 1 млн. за рік за ціною 1000 дол. Після війни ціна впала до 500 дол., а обсяг продажу збільшився до 3 млн. автомобілів за рік. При зниженні ціни з 500 до 300 дол. обсяг продажу зріс з 3 до 4 млн. автомобілів. Обчисліть коефіцієнт еластичності за кожного падіння ціни. До якого рівня вигідно було знижувати ціну? Обґрунтуйте відповідь.

10. В таблиці 1.8 представлено зміну ринкового попиту на морозиво за різного рівня цін:

Таблиця 1.8 – Основні показники ринку морозива

Ціна за порцію (грн.)	7,80	5,50	4,20	3,90	2,60
Обсяг попиту, тис. а міс.	20	30	40	50	60

1. Накресліть графік попиту на морозиво (ціна – на вертикальній осі)
2. Обчисліть коефіцієнт цінової еластичності попиту для всіх вказаних інтервалів ціни.
3. Обчисліть суму витрат споживачів (виручку продавців) за кожної ціни (сума витратів – на вертикальній осі). Доповніть таблицю.
4. За якої ціни сума виручки продавців буде максимальною?
5. Яким є показник еластичності в точці максимуму виручки?

11. Точкова еластичність попиту на чіпси по доходу становить 2. Дохід споживача збільшився на 2%. На скільки відсотків (за інших рівних умов) змінилася частка витрат на чіпси в загальному доході споживача?

12. Функція попиту на товар представлена рівнянням $QD = 400 - P$, а функція пропозиції — рівнянням $QS = 4P - 50$.

Визначити: 1) параметри точки рівноваги; 2) розміри дефіциту чи надлишку, якщо держава встановлює ціну на даний товар, що дорівнює: а) 85 грн; б) 100 грн; в) побудувати відповідні графіки.

13. Визначити коефіцієнт цінової еластичності попиту і зміну витрат споживачів, якщо відомо, що при збільшенні ціни на ноутбуки з 6600 до 7700 грн величина попиту зменшилася від 150 до 80 шт. Охарактеризувати попит на даний товар.

14. Попит і пропозиція описуються такими функціями: $Qd=5000-500P$, $Qs=4800+250P$. Визначте параметри рівноваги на ринку цього товару. Якщо держава встановлює фіксовану ціну на рівні 5 грн., то визначте наслідки такої політики держави для ринку.

2.2 КОНКУРЕНЦІЯ І МОНОПОЛІЯ

1. Значення конкуренції в ринковій економіці.

- ✓ поняття і суть конкуренції;
- ✓ основні функції конкуренції;
- ✓ конкуренція в ринковій економіці

2. Типи конкуренції. Досконала і недосконала конкуренція.

- ✓ основні форми, види та типи конкуренції;
- ✓ досконала конкуренція;
- ✓ внутрішньогалузева і міжгалузева;
- ✓ цінова та нецінова конкуренція;
- ✓ механізми й форми недосконалої конкуренції.

3. Основні форми монополістичних об'єднань.

- ✓ основні форми, види та типи функціонування монополій;
- ✓ картелі і синдикати;
- ✓ трести та концерни.

4. Антимонопольна практика і антимонопольне законодавство.

- ✓ антимонопольна політика на сучасному етапі;
- ✓ антимонопольне законодавство в Україні.

Питання для перевірки та аудиторного контролю знань

1. Що розуміють під конкуренцією та які основні функції вона виконує?
2. За яких умов виникає конкуренція?
3. Назвіть основні форми та типи конкуренції.
4. Які стратегії конкурентної боротьби можете назвати?
5. Які відмінності між внутрішньогалузевою і міжгалузевою, ціновою та неціновою конкуренцією?
6. Охарактеризуйте особливості досконалої та недосконалої конкуренції. Назвіть основні види ринків в цих умовах.
7. Перелічіть основні форми, види та типи функціонування монополістичних об'єднань.
8. Чим картель відрізняється від синдикату? Наведіть приклади таких форм серед українських підприємств.
9. Які переваги такої організаційної форми об'єднання підприємств як трест над концерном. Наведіть приклади таких форм серед українських підприємств.
10. Дайте визначення і класифікуйте монополії. Наведіть приклади.
11. Назвіть основні показники монополісної влади і охарактеризуйте їх.
12. Виділіть основні бар'єри входу до галузі.
13. Що таке цінова дискримінація?
14. Яким чином формується ціна на продукцію монополіста?
15. В умовах монополістичної конкуренції на ринку функціонує тільки одне підприємство чи ні?

16. Який вид монополій базується на володінні унікальними природними ресурсами?

17. Чи можуть виникати змогу серед підприємств, що входять до олігополії?

Перелік посилань:

- основна [1 – с.229-250; 2 – с.107 – 116; 4 – с.145 – 166; 5 – с.116 – 126; 6 – с.107 – 132; 7 – с.131 – 146; 8 – с.172 – 184];
- додаткова [22, 4, 19, 1, 11].

Тестові завдання

1. Дія якого закону безпосередньо зумовлює виникнення монополій?

- а) закону зростання продуктивності праці;
- б) закону концентрації виробництва;
- в) закону вартості.

2. Економічне суперництво, боротьба між суб'єктами господарської діяльності за кращі умови виробництва і реалізації товарів та послуг з метою отримання якомога більшого прибутку це:

- а) монополія;
- в) природній відбір;
- б) конкуренція;
- г) немає правильної відповіді.

3. Що не є умовою конкуренції:

- а) свобода входження на ринок;
- б) диверсифікація виробництва;
- в) свобода виходу з ринку;
- г) велика кількість покупців;
- д) велика кількість продавців.

4. Які дві основні форми руху закону конкуренції?

- а) конкуренція між товаровиробниками;
- б) конкуренція між споживачами;
- в) конкуренція між транснаціональними корпораціями.

5. Що є причиною конкуренції між товаровиробниками?

- а) неоднаковий рівень розвитку техніки;
- б) різна кваліфікація та майстерність працівників;
- в) неоднаковий рівень їх соціального становища;
- г) різний рівень цін на товари.

6. Чим зумовлена конкуренція між споживачами?

- а) намаганням різних категорій покупців придбати товари високої якості за найнижчими цінами;
- б) намаганням споживачів придбати товари в найоптимальніші для них терміни;
- в) рівнем самосвідомості споживачів.

7. Яке з наведених положень неправильно розкриває внутрішні суперечності закону конкуренції?

- а) це суперечності між підприємствами за найвигідніші умови виробництва і збуту продукції;
- б) це суперечності між пропозицією виробників і попитом споживачів;
- в) це суперечності між підрозділами окремого підприємства.

8. Які основні риси вільної конкуренції?

- а) велика кількість конкурентів – споживачів;
- б) велика кількість конкурентів – продавців;
- в) широке використання реклами;
- г) значний обсяг товарів низької якості.

9. Внаслідок якої форми конкуренції багато індивідуальних вартостей перетворюються на єдину ринкову або суспільну вартість?

- а) внутрігалузевої;
- б) міжгалузевої.

10. Які основні методи конкурентної боротьби між товаровиробниками за умов вільної конкуренції?

- а) зменшення витрат виробництва;
- б) промисловий шпіонаж;
- в) зниження цін на товари.

11. Що не є умовою виникнення конкуренції?

- а) наявність на ринку необмеженої кількості незалежних виробників;
- б) абсолютно вільний доступ економічних суб'єктів до ринку і такий же вільний вихід із нього;
- в) процес централізації капіталу;
- г) абсолютна мобільність матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів.

12. Зазначте основні методи цінової конкуренції:

- а) встановлення занижених цін, поки не буде завойований ринок збуту;
- б) покращення якості продукції;
- в) цінові знижки;
- г) недобросовісна інформація у засобах масової інформації.

13. Зазначте основні види цін, які встановлюються за умов панування монополій:

- а) роздрібні;
- б) монопольно високі;
- в) монопольно низькі;
- г) ринкові.

14. Олігополія – це така структура ринку, у якій:

- а) є один великий виробник і продавець продукту;
- б) велика кількість фірм-конкурентів, що виготовляють однорідний продукт;
- в) декілька фірм-конкурентів виробляють значну частку конкретного продукту;
- г) є лише один покупець;

д) велика кількість фірм-конкурентів виготовляє диференційований продукт.

15. Який товарний ринок найбільше відповідає умовам досконалої конкуренції:

- а) сталі;
- б) послуг;
- в) тракторів;
- г) бензину;
- д) цінних паперів.

16. Природна монополія є результатом:

- а) наявності патентів;
- б) контролю над природними ресурсами;
- в) економії на масштабах виробництва;
- г) наявності авторських прав;
- д) усі відповіді неправильні.

17. Яка ознака характеризує тільки досконалу конкуренцію:

- а) фірма максимізує прибуток;
- б) фірма привласнює економічний прибуток;
- в) фірма не може впливати на ціну;
- г) фірма застосовує нецінову конкуренцію;
- д) усі відповіді неправильні.

18. Перший у світі антимонопольний закон Шермана було прийнято у році:

- а) 1867;
- б) 1776;
- в) 1933;
- г) 1913;
- д) 1890.

19. Моносонія – це:

- а) монополія покупця на ринку з багатьма продавцями;
- б) монополія продавця на ринку;
- в) ринок, на якому стикаються монополіст-покупець і монополіст-продавець;
- г) ринок, на якому приватній монополії протистоїть державна монополія;
- д) усі відповіді неправильні.

20. Капіталізм вільної конкуренції – це:

- а) економічний лад, що характеризується капіталістичною власністю на речові ресурси, використанням найманої праці та системи ринків чистої конкуренції;
- б) виробництво для ринку підприємливими індивідами чи їх об'єднаннями з метою отримання прибутку;
- в) суспільний спосіб виробництва, за якого процес виробництва підкоряється капіталу, тобто який заснований на відносинах між капіталом і найманою працею;
- г) усі відповіді правильні.

21. Об'єктивна умова становлення чистої монополії виникає тоді, коли:

- а) декілька індивідуальних капіталів галузі об'єднуються в один великий капітал;
- б) економія, зумовлена збільшенням масштабів виробництва, дуже значна;
- в) велике підприємство монополізує галузь і встановлює на ринку владу певного товару у якого нема близьких замінників;
- г) у країні відсутнє антимонопольне законодавство або не ведеться боротьба з монополізацією виробництва;
- д) усе виробництво галузі зосереджено у великому тресті.

22. Що відноситься до загальноекономічних факторів розвитку конкуренції?

- а) сприятливість економіки до інновацій;
- б) політична, економічна і соціальна стабільність у суспільстві;
- в) стабільність світової фінансової системи;
- г) стан ринків.

23. Назвіть інституційно-соціальні фактори розвитку конкуренції.

- а) створення ринкових інститутів;
- б) ділова активність на міжнародних ринках;
- в) галузева структура економіки;
- г) стан ділової активності.

24. Що не являється стимулами розвитку конкуренції?

- а) демонополізація;
- б) монополізація;
- в) розвиток малого і середнього бізнесу;
- г) приватизаційні процеси;
- д) залучення в державну економіку іноземного капіталу.

25. Про що говорить економічний закон конкуренції?

- а) виражає внутрішньо необхідні, сталі, суттєві причинно-наслідкові взаємозв'язки між економічними суб'єктами у боротьбі за найвигідніші умови виробництва і реалізації товарів з метою одержання найбільшого прибутку;
- б) виражає внутрішньо необхідні, сталі, суттєві причинно-наслідкові взаємозв'язки між економічними суб'єктами у співпраці за найвигідніші умови виробництва і реалізації товарів з метою одержання найбільшого прибутку;
- в) існує тільки один провідний виробник на ринку;
- г) виражає зовнішньо необхідні, сталі, суттєві причинно-наслідкові взаємозв'язки між економічними суб'єктами у боротьбі за найвигідніші умови виробництва і реалізації товарів з метою одержання найбільшого прибутку;

26. Яку функцію виконує конкурентний механізм закону конкуренції?

- а) стимулюючу;
- б) об'єднання виробників;
- в) контрольна;
- г) регулювання;
- д) ціноутворення;

е) диференціації товаровиробників.

27. Спонування товаровиробників застосовувати нову техніку і технології, впроваджувати ефективні форми організації праці та виробництва, є ознаками функції:

- а) регулювання;
- б) диференціації товаровиробників;
- в) контрольна;
- г) стимулювання;
- д) ціноутворення;
- е) інша відповідь.

28. Конкурентоспроможність (у загальному вигляді) це:

- а) володіння властивостями, які створюють найбільш зручні умови для суб'єкта економічної конкуренції;
- б) володіння певним набором ресурсів, які можна використати для виготовлення товарів, за найменшими затратами;
- в) володіння властивостями, що створюють певні переваги для суб'єкта економічної конкуренції;
- г) сукупність підприємницького хисту та ресурсів.

29. До позитивних наслідків конкуренції відносять:

- а) зростання рівня безробіття;
- б) інфляція;
- в) розорення і банкрутство малих і середніх підприємств;
- г) майнове і соціальне розшарування населення;
- д) розвиток науки та техніки;
- е) виникнення комерційних таємниць.

30. Які, на Вашу думку, наслідки конкуренції?

- а) більше позитивних наслідків ніж негативних;
- б) більше негативних наслідків ніж позитивних;
- в) конкуренція ніяких наслідків не спричиняє.

31. Яке значення конкуренції?

- а) найважливіший елемент механізму ринкової економіки;
- б) рушійна сила ефективного розвитку ринкової економіки;
- в) гальмує розвиток розвитку ринкової економіки;
- г) явище стихійне, ніякого значення не несе;
- д) правильної відповіді не зазначено.

32. Зведення індивідуальної вартості товарів до їх єдиної суспільної (ринкової) вартості, яка визначається вартістю товарів, що виробляються за середніх умов галузі й утворюють значну частину її продуктів – є функція:

- а) міжгалузевої конкуренції;
- б) міжнародної конкуренції;
- в) внутрішньогалузевої конкуренції;
- г) досконалої (вільної) конкуренції.

33. Яка конкуренція поєднує в собі внутрішньогалузеву і міжгалузеву форми конкуренції?

- а) досконала (вільна);
- б) монополістична;
- в) олігополістична конкуренція;
- г) міжнародна.

34. Ринкова ситуація, за якої чисельні, незалежно діючі виробники продають ідентичну продукцію і жоден із них не в змозі контролювати ринкову ціну називається:

- а) недосконала конкуренція;
- б) досконала (вільна) конкуренція;
- в) міжгалузева конкуренція;
- г) внутрішньогалузева конкуренція;

35. Чим не характеризується досконалим конкурентний ринок?

- а) наявністю великої кількості продавців і покупців, які не мають впливу на ринкову ціну, яка формується на основі попиту і пропозиції;
- б) кожний виробник випускає однорідний (стандартизований) продукт;
- в) існують бар'єри для виходу на ринок;
- г) кожний продавець і покупець володіє повною інформацією про попит, пропозицію і ціну товарів на ринку.

36. Типовою (за кількістю суб'єктів ринку та ступенем їх конкурентної сили) для переважної кількості сучасних ринків є:

- а) досконала конкуренція;
- б) недосконала конкуренція;
- в) чесна;
- г) нечесна.

37. Назвіть характерні риси олігополістичної конкуренції.

- а) велика кількість продавців і покупців;
- б) практично вільний вхід і вихід на ринок;
- в) високі, бар'єри для входження в галузь;
- г) контроль над ціною.

38. За методами конкурентної боротьби розрізняють на:

- а) внутрішньогалузева, міжгалузева, міжнародна.
- б) досконала, недосконала;
- в) цінова, нецінова, чесна, нечесна;
- г) досконала, недосконала, чесна, нечесна;
- д) цінова, нецінова, досконала, недосконала;
- е) цінова, нецінова, досконала, чесна, нечесна;
- є) правильна відповідь відсутня.

39. Залежно від форм і цілей конкуренції формуються такі види цін:

- а) монополюно високі, монополюно низькі;
- б) демпінгові, дискримінаційні;
- в) монополюно високі, монополюно низькі, демпінгові, дискримінаційні;
- г) монополюно високі, монополюно низькі, демпінгові.

40. Демпінгові ціни – це:

- а) різні ціни на один і той самий товар для різних покупців;

- б) надзвичайно занижені ціни на товари при продажу їх на внутрішніх і зовнішніх ринках з метою розорення та усунення конкурентів з уже освоєних ринків, що з часом дає можливість компенсувати свої втрати значним підвищенням цін на товари;
- в) ціна встановлена монополіями вище від вартості товару;
- г) правильна відповідь відсутня .

41. Вкажіть найпоширеніші методи нечесної конкуренції.

- а) неправомірне використання позначень товару іншого виробника;
- б) інформування споживачів про товар;
- в) дискваліфікація товарів конкурентів;
- г) переманювання провідних спеціалістів;
- д) зберігання комерційних таємниць;
- е) тиск на постачальників ресурсів і банки.

42. Які нецінові методи конкуренції знаєте?

- а) конкуренція за продуктами;
- б) конкуренція за ресурсами;
- в) конкуренція за умовами продажу;
- г) конкуренція за ресурсами.

43. До найпростіших форм монополістичних об'єднань належить:

- а) трест;
- б) синдикат;
- в) багатогалузевий концерн.

44. На сучасному етапі у формі патентних пулів, ліцензійних договорів та консорціумів, існують:

- а) картелі;
- б) синдикати;
- в) конгломерати.

45. До складніших форм монополістичних об'єднань належать:

- а) картель, синдикат, трест;
- б) трест, багатогалузевий концерн, конгломерат;
- в) трест, конгломерат, синдикат.

46. Наявність одного продавця певного товару чи послуги або ситуацію, коли одна фірма забезпечує певний випуск товарів - це:

- а) монополія;
- б) олігополія;
- в) конгломерат.

47. Олігополія – це:

- а) поширеніша змова чи угода (таємна або відкрита) кількох великих фірм, що дає їм змогу швидше здобути панівне становище на ринку і отримати високі прибутки;
- б) наявність одного продавця певного товару чи послуги або ситуацію, коли одна фірма забезпечує певний випуск товарів;
- в) немає правильної відповіді.

48. Антимонопольне законодавство – це:

- а) сукупність законодавчих, урядових та інших нормативно-правових актів, які обмежують монополізацію виробництва, утворення монопольних структур і об'єднань (крім спеціально визначених державою);
- б) сукупність законодавчих, урядових та інших нормативно-правових актів, які не обмежують монополізацію виробництва, утворення монопольних структур і об'єднань;
- в) немає правильної відповіді.

49. Ефективність антимонопольного законодавства визначається можливостями його застосування по відношенню до :

- а) існуючих ринкових структур;
- б) злиття;
- в) фіксованих цін;
- г) всі відповіді правильні.

50. Антимонопольне законодавство передбачає такі заходи:

- а) організаційні та економічне стимулювання та підтримка розвитку зовнішньоекономічної діяльності;
- б) економічні та недопущення зловживання монопольним становищем на ринку;
- в) антимонопольного державного контролю, контроль за справедливим роздержавленням майна, сприяння конкуренції;
- г) всі відповіді правильні.

51. За порушення антимонопольного законодавства несуть:

- а) адміністративну відповідальність;
- б) кримінальну відповідальність;
- в) не несуть відповідальності.

52. В Україні антимонопольне законодавство базується:

- а) на законі про захист від недобросовісної конкуренції;
- б) на законі про захист економічної конкуренції;
- в) на всіх вище зазначених законах.

53. В умовах ринкової економіки залежно від кількості конкурентів, обсягу продукції, яка пропонується покупцям, методів конкурентної боротьби існують такі види конкуренції:

- а) чиста;
- б) монополістична;
- в) олігополістична;
- г) всі відповіді вірні.

54. Який вид конкуренції, пов'язаний з використанням цін як засобу досягнення кращих економічних умов збуту, проникнення і завоювання ринку:

- а) нецінова конкуренція;
- б) чиста конкуренція;
- в) недосконала конкуренція;
- г) цінова конкуренція.

2.3 ПІДПРИЄМНИЦТВО В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

1. Поняття підприємництва. Теорія підприємництва.

- ✓ основні підходи до визначення змісту терміна “підприємництво”
- ✓ поняття підприємництва як суб’єкта ринкової економіки;
- ✓ теорії та моделі підприємництва;

2. Сучасний підхід до визначення підприємництва.

- ✓ організаційно-правові форми підприємництва;
- ✓ класифікація підприємств;
- ✓ нові види підприємницької діяльності
- ✓ підприємство як система з позицій системного підходу.

3. Виробнича, посередницька, комерційна, фінансово-кредитна підприємницька діяльність.

- ✓ діяльність підприємства;
- ✓ виробнича;
- ✓ посередницька;
- ✓ комерційна;
- ✓ фінансово-кредитна.

4. Види малих підприємств, характер їх діяльності і розподіл доходів.

- ✓ поняття малих підприємств, їх види;
- ✓ характеристика діяльності малих підприємств;
- ✓ особливості розподілу доходів на малому підприємстві.

Питання для перевірки та аудиторного контролю знань

1. Дайте визначення економічній категорії «підприємництво».
2. Перелічіть принципи та ознаки підприємництва як економічної діяльності.
3. Охарактеризуйте теорії та моделі підприємництва.
4. Назвіть організаційно-правові форми підприємництва і дайте їм ґрунтовну характеристику. Що впливає на вибір конкретної форми при організації бізнесу?
5. Сформулюйте основні фактори, що впливають на ефективність діяльності та наведіть класифікацію підприємств. Що є основою для розподілу підприємств на малі, середні і великі?
6. Визначте нові види підприємницької діяльності.
7. Чи можлива підприємницька діяльність без утворення юридичної особи? Наведіть приклади.
8. Що таке виробнича діяльність підприємства?
9. Чим фінансово-кредитна діяльність відрізняється від комерційної?
10. У чому полягає посередницька діяльність підприємства?
11. Дайте визначення малих підприємств та розкрийте особливості їх видів. Які переваги та недоліки можете назвати?
12. Наведіть характеристику діяльності малих підприємств.
13. Назвіть особливості розподілу доходів на малому підприємстві.
14. Чи є актуальним на сьогодні лізинг. Які види лізингу знаєте?

15.Що таке франчайзинг? Які підприємства, що працюють на умовах франчайзингу можете назвати?

Реферати до теми

1. Роль підприємця в максимізації прибутку підприємства.
2. Корпорації (акціонерні товариства) як основна форма організації підприємства в сучасних умовах.
3. Роль амортизації у відтворенні основного капіталу підприємства.

Перелік посилань:

- основна [1 – с.253 – 274; 2 – с.141 – 154; 3 – с.69-72; 4 – с.170 – 186; 5 – с.82 – 92; 7– с.147 – 167; 8 – с.266 – 286];
- додаткова [15, 16, 19, 11].

Тестові завдання

1. Підприємницька діяльність банків й інших фінансово-кредитних організацій регулюється:

- а) загальними законодавчими актами;
- б) спеціальними законами;
- в) нормативними актами;
- г) всі відповіді вірні.

2. Вибрати основні властивості підприємства:

- а) назва, товарний знак;
- б) сформована система обліку, звітності, самостійний баланс;
- в) власна організаційна побудова, матеріально-механічна база, персонал;
- г) властиві підприємству організації;
- д) режим роботи і організація праці;
- е) розрахунковий рахунок в банку, печатка;
- ж) юридична самостійність і відповідальність.
- з) економічна діяльність.

3. Вказати основні напрямки діяльності підприємства:

- а) виробнича діяльність(виробництво продукції, робіт, послуг);
- б) матеріально-технічне забезпечення;
- в) маркетингова діяльність;
- г) комерційна діяльність;
- д) пенсійне забезпечення
- е) економічна діяльність;
- ж) інноваційна діяльність;
- з) соціальна діяльність;
- і) післяпродажний сервіс.

4. Кожне підприємство формує свою політичну діяльність, світовий імідж на ринку і може визначати вищі цілі, оберіть їх з нижченаведених :

- а) збереження здорового ринкового функціонування;
- б) збереження вільного демократичного устрою;
- в) застосування прогресивних, нешкідливих технологій;
- г) встановлення власних правил гри на трудовому ринку;
- д) захист оточуючого середовища, збереження національного багатства.

5. Класифікація підприємства за метою і характером діяльності:

- а) комерційний;
- б) частково-комерційний;
- в) не комерційний.

6. Принципи підприємництва :

- а) вільний вибір виду діяльності;
- б) Залучення на добровільних засадах коштів і майна підприємців;
- в) Самостійне формування програмної діяльності, вибір споживачів, цілі;
- г) Визначення можливостей для зменшення оподаткування;
- д) Вільне розпорядження прибутком;
- е) Врахування умов конкуренції;
- ж) Вільний вихід на зовнішній ринок.

7. Класифікація підприємства за формою власності:

- а) державні;
- б) колективні;
- в) приватні;
- г) змішані;
- д) особисті.

8. Суб'єктами міжнародної підприємницької діяльності є:

- а) фізичні особи;
- б) юридичні особи;
- в) правові особи;
- г) структурні одиниці(дочірні фірми, філії, представництва);
- д) спільні підприємства.

9. Класифікація підприємства за належністю капіталу:

- а) суспільні;
- б) національні;
- в) іноземні;
- г) спільні.

10. Класифікація підприємства за правовим статусом і формою господарювання:

- а) одноосібні;
- б) орендні;
- в) сімейні;
- г) багатоосібні;
- д) господарські товариства;
- е) акцизні товариства;
- ж) кооперативи.

11. Види об'єднань підприємств:

- а) корпорації;

- б) асоціації;
- в) синдикат;
- г) картель;
- д) трест;
- е) концерн;
- ж) консорціум;
- з) кооперативи.

12. Класифікація підприємств за розміром:

- а) малі;
- б) мікро;
- в) середні;
- г) великі.

13. Класифікація підприємств за технологічною цілісністю і сукупністю підпорядкування:

- а) головні материнські;
- б) дочірні(філії);
- в) головні батьківські;
- г) асоційовані.

14. Класифікація підприємств за однорідністю продукції:

- а) вузькоспеціалізовані;
- б) середньоспеціалізовані;
- в) широкого асортименту;
- г) універсальні;
- д) диверсифіковані.

15. Яке з визначень відображає сутність підприємства?

- а) вид економічної активності, що заснована на самостійній ініціативі, відповідальності й інноваційній підприємницькій ідеї;
- б) господарська одиниця, яка бере участь у поділі праці;
- в) це самостійна економічна структура, яка діє у певній системі суспільного поділу праці.

16. Основною структурою підприємства є:

- а) цех;
- б) дільниця;
- в) обслуговуючі господарства.

17. Основними функціями роздрібною торгівлі є:

- а) організація та оплата поставок товарів;
- б) зберігання, маркування товару та визначення цін на нього;
- в) відбір, формування партій поставок.

18. Підприємець, на Вашу думку, це те ж саме, що і:

- а) менеджер;
- б) людина, яка бере на себе відповідальність і ризик за організацію власної справи;
- в) начальник відділу в універмазі;

19. Чому національна економіка будь-якої країни поділяється на окремі сфери і галузі виробництва?

- а) внаслідок розвитку і поглиблення суспільного поділу праці;
- б) внаслідок існування матеріальних і нематеріальних потреб;
- в) через наявність різноманітних природних ресурсів (родючої землі, лісів, пасовищ, покладів мінеральної сировини тощо).

20. Підприємство – це:

- а) певна єдність технічного комплексу (системи машин) і працівника;
- б) певна сукупність продуктивних сил і відносин власності;
- в) суб'єкт виробничих відносин і певна сукупність цих відносин, характер яких визначається власністю на засоби виробництва;
- г) первинна ланка суспільного поділу праці і водночас основна ланка народногосподарського комплексу, яка є товаровиробником і забезпечує процес відтворення на основі самостійності та самоокупності;
- д) партнерство, або товариство, що базується на об'єднанні (пайовому, частковому) майна різних власників.

21. Акціонерне товариство – це:

- а) об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових або комерційних інтересів;
- б) форма організації підприємства, капітал якого утворюється у грошовій формі та поділяється на однакові за номінальною величиною і неподільні паї у вигляді акцій;
- в) об'єднання, створене з метою координації господарської діяльності;
- г) об'єднання промислового та банківського капіталу на певний час для досягнення єдиної мети;
- д) товариство з необмеженою відповідальністю.

22. Підприємство одержує максимальний прибуток за умов чистої конкуренції, якщо:

- а) загальний виторг перевищує валові витрати на максимальну величину;
- б) граничні витрати дорівнюють ціні, або $MC = P$;
- в) ціна максимально перевищує граничні витрати, або $P > MC$;
- г) загальний виторг дорівнює валовим витратам;
- д) граничні доходи дорівнюють граничним витратам;
- е) усі відповіді правильні.

23. Підприємництво – це:

- а) вид економічної діяльності;
- б) свобода вибору термінів і методів діяльності, самостійність у прийнятті рішень;
- в) самостійна, ініціативна господарська діяльність громадян, спрямована на отримання прибутку (доходу) і здійснюється від свого імені на власний ризик та під особисту майнову відповідальність чи юридичної особи – підприємства (організації);
- г) власник капіталу, а також тією чи іншою мірою менеджер;
- д) певний стиль і тип господарської поведінки, особливий вид діяльності.

24. Колективний договір підприємства – це:

- а) угода між постачальником сировини та підприємством-виробником про строки і вартість постачання;
- б) угода між трудовим колективом та адміністрацією про виконання конкретної програми діяльності підприємства;
- в) щорічна угода між трудовим колективом та адміністрацією підприємства, яке використовує найману працю, про розвиток виробництва, умови праці та соціальне забезпечення працюючих.

25. Що, на Вашу думку, лежить в основі ефекту підприємницької діяльності?

- а) підприємницька ідея;
- б) новаторська ініціативна діяльність;
- в) бажання і можливості підприємця;
- г) отримання прибутку як результату підприємницької діяльності.

26. Які з наведених нижче факторів не належать до тих, що впливають на ефективне формування внутрішнього підприємницького середовища?

- а) соціокультурні фактори;
- б) формулювання цільової мети підприємницької діяльності;
- в) підбір працівників належного професійно-кваліфікаційного рівня;
- г) обґрунтування вибору організаційної структури підприємства;
- д) еколого-економічні фактори;
- е) маркетингові ринкові дослідження; є) політичні фактори; ж) споживачі.

27. Які з наведених нижче факторів не належать до тих, що впливають на ефективне формування зовнішнього підприємницького середовища?

- а) соціокультурні фактори;
- б) постановка мети підприємницької діяльності;
- в) науково-технічні розробки;
- г) постачальники;
- д) ділова репутація (імідж) підприємства;
- е) маркетингові ринкові дослідження;
- є) політичні фактори;
- ж) споживачі;
- з) вибір технології виробництва.

28. Хто з провідних науковців-економістів вважав, що в основі підприємництва лежить інноваційна діяльність, а право власності на підприємство не є його істотною ознакою?

- а) Ж.-Б.Сей;
- б) Й.Шумпетер;
- в) М.Вебер;
- г) Дж.М.Кейнс;
- д) П.Друкер.

29. Що представляє собою підприємницьке середовище?

- а) ринок, ринкову систему відносин, а також особисту волю підприємця, тобто його особисту незалежність, що дозволяє прийняти конструктивне дійове підприємницьке рішення;

- б) суспільна економічна ситуація, що включає ступінь економічного волевиявлення, наявність (чи можливість появи) підприємницького сектору, домінування ринкового типу економічних зв'язків, можливість формування підприємницького капіталу і використання необхідних ресурсів;
- в) обидві відповіді вірні.

30. Які з наведених нижче елементів є об'єктами підприємницької діяльності?

- а) інноваційна діяльність (дослідження, розробки, технічні послуги);
- б) виробнича діяльність (з виготовлення товарів і надання послуг);
- в) торговельно-посередницька діяльність;
- г) виготовлена продукція;
- д) виконана робота (надана послуга);
- є) все, що може задовольнити потреби і пропонується на ринку для придбання, використання і споживання.

31. Що є передумовою припинення підприємницької діяльності відповідно до Господарського Кодексу України?

- а) власна ініціатива підприємця;
- б) закінчення строку дії ліцензії;
- в) припинення існування підприємця;
- г) рішення суду у випадках, передбачених цим Кодексом та іншими законами;
- д) всі вказані вище умови є основою припинення підприємницької діяльності.

32. Які складові розкривають зміст операцій в посередницькій діяльності?

- а) комерційно-торговельні операції;
- б) агентська діяльність;
- в) аукціонна діяльність;
- г) торги;
- д) інноваційна діяльність в сфері виробництва (надання послуг, здійснення робіт);
- е) біржова діяльність;
- є) консигнаційна діяльність;
- ж) виставково-ярмаркова діяльність.

33. Яка ознака не притаманна моделі вільного підприємництва:

- а) державне втручання в економіку є неглибоким;
- б) головним мотивом діяльності підприємств є максимізація прибутку;
- в) всіляке заохочення підприємництва й особистого успіху;
- г) абсолютно регульований ринок;
- д) збагачення найактивнішої частини населення.

34. За метою діяльності підприємства поділяються на:

- а) приватні, державні, змішані, колективні;
- б) комерційні, некомерційні;
- в) унітарні, корпоративні;
- г) малі, середні, великі;

д) промислові, непромислові.

35. Самостійна ініціатива, систематична, на власний ризик діяльність із виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг та заняття торгівлею з метою одержання прибутку – це:

- а) дистриб'юторство;
- б) підприємництво;
- в) дилерство;
- г) комівояжерство.

36. Не допускається заняття підприємницькою діяльністю таких категорій громадян

- а) військовослужбовців;
- б) службових осіб органів прокуратури;
- в) службових осіб органів суду;
- г) всі відповіді вірні.

37. Основними функціями підприємницької діяльності є

- а) творча, організаційно-супровідна, ресурсна;
- б) ресурсна, пізнавальна, брокерська;
- в) брокерська, творча, організаційно-супровідна;
- г) організаційно-супровідна, брокерська, пізнавальна.

38. Підприємництво може функціонувати у будь-якому виді діяльності – виробничій, торговельній, надання послуг

- а) виробничій, господарській, видобувній;
- б) надання послуг, видобувній, будівничій;
- в) торговельній, надання послуг, виробничій;
- г) будівничій, виробничій, розподільній.

39. Практика господарювання підтверджує можливість здійснення двох основних видів підприємницької діяльності

- а) традиційної, інноваційної;
- б) посередницької, інноваційної;
- в) виробничій, посередницької;
- г) виробничій, традиційної.

40. Перепродаж товарів від свого імені та за власний рахунок здійснює:

- а) комісіонер;
- б) дистриб'ютор;
- в) комівояжер;
- г) дилер.

41. Оптова торгівля масовими товарами зі стійкими якісними властивостями

- а) товарні біржі;
- б) фондові біржі;
- в) валютні біржі;
- г) праці біржі.

42. Договірне зобов'язання купити або продати товар за наперед визначеною ціною в межах узгодженого періоду

- а) ф'ючерсні контракти;

- б) опціон ;
- в) брокерська операція;
- г) комівояжерська операція.

43. Установи, що акумулюють вільні кошти фізичних та юридичних осіб, надають кредити, стають посередниками у розрахунках і платежах між підприємствами та фізичними особами

- а) спеціалізовані державні та комерційні банки;
- б) спеціалізовані державні банки;
- в) спеціалізовані комерційні банки;
- г) інвестиційні компанії.

44. ... підприємництво поширюється в основному на виробництво, споживання товарів і послуг - це виробничі підприємства, фірми, установи:

- а) посередницьке;
- б) комерційне;
- в) фінансово-кредитне;
- г) виробниче.

45. Цей вид діяльності тією чи іншою мірою притаманний усім підприємницьким структурам незалежно від форм власності, до яких вони належать

- а) посередницький;
- б) комерційний;
- в) фінансово-кредитний;
- г) виробничий.

46. Форма організації торгівлі, коли потенційні продавці обумовлюють письмово умови купівлі, а також характеристики товарів та послуг, а покупець вибирає найкращу пропозицію

- а) конкурентні торги;
- б) акціонерні торги;
- в) закриті торги;
- г) немає правильної відповіді.

47. Спеціалізована сфера підприємницької діяльності, характерною рисою якої є те, що предметом купівлі-продажу виступають цінні папери (акції, облигації та ін.), валютні цінності й національні гроші

- а) посередницька;
- б) комерційна;
- в) фінансово-кредитна;
- г) виробнича.

48. Основне завдання управління підприємством.

- а) керувати робітниками;
- б) ефективно використання і координація всіх видів ресурсів;
- в) прагнення збути товар за вигідною ціною.

49. Прикладом складних економічних систем є ...

- а) малий бізнес;
- б) підприємство;
- в) відносини: постачальник - виробник.

50. Підприємство, що прагне зберегти і збільшити свою конкурентоспроможність, повинно бути відкритим для ...

- а) інформації;
- б) конкурентів;
- в) робітників.

51. Посередник це:

- а) юридична або фізична особа, яка виконує функції зведення суб'єктів ринку для обміну товарами, послугами;
- б) особа, яка одержує товар за угодою поставки і стає власником його після її оплати;
- в) посередник, який скуповує невеликі оптові партії товару для швидкого перепродажу.

52. Остаточна мета підприємства як системи:

- а) досягти найнижчої ціни на свої товари;
- б) досягнення конкурентоспроможності.

53. Системний підхід управління підприємством, передбачає дотримання основних законів системи, а саме:

- а) придбання найбільш перспективних видів ресурсів;
- б) композиції, тобто узгодження спільної і приватної мети;
- в) обґрунтований розрахунок необхідних видів ресурсів.

54. Без вивчення попиту ринку, запитів та потреб населення, забезпечення високої якості продукції підприємство не може функціонувати успішно, бути конкурентоспроможним. Важливий принцип діяльності підприємства:

- а) визначення ціни на сировину;
- б) орієнтація на споживача.

55. Такий вид підприємницької діяльності, який дає змогу випускати і реалізувати готові до кінцевого споживання вироби.

- а) основний;
- б) допоміжний.

56. Недоліки індивідуальних підприємств:

- а) обмежені фінансові можливості застосування досягнень НТП, новітніх форм організації праці;
- б) економічна свобода вибору сфери діяльності, обсягів виробництва, напрямів використання доходу;
- в) низькі організаційні витрати.

57. Принципи підприємницької діяльності:

- а) дотримання принципів ділової етики;
- б) економічна та соціальна відповідальність;
- в) максимальне використання конкурентних переваг.

58. Фінансово-кредитна підприємницька діяльність є різновидом:

- а) комерційного підприємництва;
- б) посередницького підприємництва.

2.4 КАПІТАЛ. ВИТРАТИ І ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ

1. Капітал як економічна категорія.

- ✓ капітал як економічна категорія;
- ✓ альтернативні теорії капіталу;
- ✓ капітал і праця;
- ✓ трудові відносини: сутність і структура;
- ✓ наймана праця, вартість робочої сили: дискусійні аспекти.

2. Фонди підприємства, їх структура та кругообіг.

- ✓ фонди підприємства;
- ✓ кругообіг капіталу і його стадії;
- ✓ функціональні форми капіталу;
- ✓ обіг капіталу підприємства;
- ✓ основний та обіговий капітал;
- ✓ зношення основного капіталу, амортизація.

3. Витрати підприємства.

- ✓ види витрат;
- ✓ порівняльний аналіз витрат;
- ✓ точка беззбитковості.

4. Собівартість продукції.

- ✓ види собівартості;
- ✓ шляхи зниження собівартості.

5. Сутність прибутку та доходу підприємства.

- ✓ економічна сутність прибутку підприємства;
- ✓ аналіз складу та динаміки прибутку підприємства;
- ✓ податок на прибуток та його вплив на дохід підприємства.

Питання для перевірки та аудиторного контролю знань

1. Дайте визначення капіталу як економічній категорії.
2. Перелічіть альтернативні теорії капіталу та особливості кожної з них.
3. Покажіть взаємозв'язок між працею і капіталом.
4. Охарактеризуйте сутність і структуру трудових відносин. Чи відноситься робоча сила до товару?
5. Що таке наймана праця? Як відбувається формування вартості робочої сили? Чи відповідає рівень вартості робочої сили її кваліфікації в Україні? Які фактори визначають закономірності сталого підвищення заробітної плати у довгостроковому періоді? Відповідь обґрунтуйте.
6. Накресліть структуру підприємства.
7. Розкрийте сутність кругообігу капіталу і його стадій.
8. Який вигляд має загальна формула руху капіталу ?
9. Назвіть функціональні форми капіталу.
10. Опишіть обіг капіталу підприємства.
11. Що входить до основного та обігового капіталу?

12. Як називається процес поступового переносу вартості основних засобів на вартість готової продукції?
13. Назвіть види витрат підприємства.
14. Наведіть порівняльний аналіз витрат.
15. Накресліть точку беззбитковості. Який рівень прибутку у цій точці, напишіть розрахунок беззбиткового обсягу виробництва.
16. Визначте види собівартості та фактори, що на неї впливають.
17. Які шляхи зниження собівартості можете назвати?
18. Що таке прибуток і як він формується? У чому полягає економічна сутність прибутку підприємства?
19. Чим відрізняється економічний та фінансовий, валовий та чистий прибуток?
20. Зробіть аналіз складу та динаміки прибутку на прикладі форм звітності конкретного підприємства.
21. Напишіть формулу розрахунку чистого прибутку? Що відноситься до валових доходів і витрат та як вони впливають на оподатковуваний прибуток?
22. Яким законом визначається ставка податку на прибуток? Як вона впливає на дохід підприємства. У чому полягають останні зміни у податковому законодавстві.

Перелік посилань:

- основна [1 – с.277 – 295; 2 – с.171 – 179; 3 – с.49 – 51, с.73 – 76; 4 – с.187 – 216; 5 – с.93 – 104, 6 – с.171 – 192; 7 – с.168 – 185, с.278 – 305];
- додаткова [24, 1, 11, 7].

Тестові завдання

1. Нагромадження капіталу – це перетворення додаткової вартості в капітал:

- а) так
- б) ні.

2. Концентрація капіталу – це добровільне або примусове об'єднання самостійних капіталів:

- а) так
- б) ні.

3. Яке з наведених визначень протирічить суті капіталу?

- а) капітал – це гроші, що приносять прибуток;
- б) капітал – це самозростаюча вартість;
- в) капітал – це гроші для нагромадження скарбів.

4. Постійний капітал це:

- а) вартість товару робоча сила;
- б) вартість засобів виробництва;
- в) вартість доходу, що одержує підприємець.

5. Яким критерієм слід керуватися при визначенні масштабів будівництва підприємств?

- а) критерієм максимального випуску товарів;
- б) критерієм оптимальності;
- в) критерієм привласнення максимального прибутку.

6. Які підприємства є оптимальними за розмірами?

- а) це найменші за розмірами підприємства;
- б) це такі розміри підприємств, за яких створюються найбільш сприятливі умови для використання досягнень науки, техніки за мінімальних витрат;
- в) підприємства, які приносять максимальний прибуток.

7. Що не відносять до обігових виробничих фондів?

- а) сировина, матеріали та інші предмети праці;
- б) інструменти, засоби контролю і охорони тощо;
- в) вартість робочої сили (праці).

8. Що робить відповідне благо капіталом?

- а) зовнішній вигляд, фізична природа;
- б) наше суб'єктивне відношення;
- в) спосіб використання цього блага.

9. Що лежить в основі класифікації засобів виробництва як капіталу і як виробничих фондів?

- а) вартість функціонуючих засобів виробництва;
- б) належність засобів виробництва до певної галузі економіки;
- в) тип власності на засоби виробництва.

10. За якими критеріями поділяють капітал (виробничі фонди) на основний і обіговий?

- а) за величиною вартості його структурних елементів;
- б) за характером участі в процесі виробництва і особливостями перенесення власної вартості на продукцію, що виробляється;
- в) за сферою функціонування.

11. У чому виявляються відмінності обігу основних виробничих і обігових виробничих фондів?

- а) основні виробничі фонди обертаються за один виробничий цикл, а обігові – за декілька;
- б) основні виробничі фонди обертаються за декілька виробничих циклів, а обігові за один;
- в) пасивна частина основних виробничих фондів обертається за декілька виробничих циклів, а їх активна частина і обігові фонди – за один цикл.

12. Соціально-економічну сутність витрат виробництва відображають:

- а) затрати живої й уречевленої праці на виробництво продукції;
- б) витрати ресурсів, які належать різним власникам;
- в) витрати підприємства на наймання робочої сили;
- г) витрати ресурсів, що набувають на ринку вартісної форми.

13. Альтернативні витрати – це:

- а) витрати на оплату ресурсів у грошовій формі;
- б) витрати ресурсів при найдоцільнішому варіанті їх застосування;

- в) виплати, які підприємство повинне зробити, або ті доходи, які підприємство повинно забезпечити постачальнику ресурсів;
- г) виплати для того, щоб відволікти потрібні ресурси від використання в інших виробництвах;
- д) усі платежі, які потрібні для залучення ресурсів до конкретного виду діяльності

14. До постійних витрат належать витрати на:

- а) сировину;
- б) сплату оренди;
- в) освітлення;
- г) рекламу;
- д) страхування;
- е) паливо.

15. Нормальний прибуток – це:

- а) додаткова вартість, яка створюється найманим працівником зверх вартості його робочої сили і набуває форми прибутку, який привласнюється власником капіталу;
- б) мінімальна плата, необхідна для утримання підприємницького таланту в межах даного підприємства;
- в) різниця між сумою загального виторгу і собівартістю продукції;
- г) загальний виторг підприємства за мінусом зовнішніх витрат або витрат на залучення ресурсів;
- д) валовий виторг підприємства за мінусом економічних витрат.

16. Що таке основний капітал підприємства:

- а) частина продуктивного капіталу, яка бере участь у виробництві товару і свою вартість переносить на новостворений товар цілком протягом одного виробничого циклу;
- б) засоби праці і предмети праці, які обслуговують процес виробництва;
- в) капітал у виробничій формі, що безперервно перебуває в обігу;
- г) сукупність засобів праці і знарядь праці;
- д) частина продуктивного капіталу, яка цілком і багаторазово бере участь у виробництві товару, переносить свою вартість на новий продукт частинами (у міру зношення).

17. Прибутковість підприємства визначається:

- а) абсолютно, тобто масою прибутку;
- б) різницею між валовим виторгом і економічними витратами;
- в) відносно, тобто у нормі прибутку;
- г) відношенням прибутку в грошовому вираженні до всього авансованого капіталу (основного й обігового);
- д) усі відповіді правильні.

18. Чинники, що впливають на норму прибутку, – це:

- а) абсолютна маса прибутку;
- б) величина та структура авансованого капіталу;
- в) рівень ринкової ціни;
- г) зниження витрат виробництва;

- д) швидкість обігу грошей;
- е) економічна політика держави;
- ж) масштаби виробництва.

19. Розмістіть прибутки за їх абсолютною величиною, починаючи з найбільшої в довгостроковому періоді:

- а) бухгалтерський;
- б) економічний;
- в) нормальний.

20. Прибуток для підприємств – це:

- а) економічна форма реалізації права власності на капітал у різних сферах його застосування;
- б) найбільш значущий показник успіху підприємства і вмілого управління ним;
- в) показник бажаного успіху підприємства;
- г) винагорода за успішну виробничу і комерційну діяльність;
- д) регулятор маси грошей в обігу.

21. Бухгалтерський прибуток притаманний економіці:

- а) статистичній;
- б) динамічній;
- в) ринковій;
- г) змішаній;
- д) товаровиробничому суспільству;
- е) усі відповіді правильні.

22. Яка послідовність історичних форм капіталу:

- а) купецький (торговельний) і лихварський;
- б) лихварський і промисловий (продуктивний);
- в) промисловий (продуктивний);
- г) купецький (торговельний), лихварський, промисловий (продуктивний);
- д) правильна відповідь відсутня.

23. Які економічні відносини виражають сутність категорії «капітал»:

- а) техніко-економічні;
- б) соціально-економічні;
- в) організаційно-економічні;
- г) товарно-грошові;
- д) відносини відчуження?

24. Заробітна плата – це:

- а) ціна, яку платять за використання праці;
- б) перетворена форма вартості і ціни товару робоча сила;
- в) грошова винагорода за працю.

25. Витрати підприємства – це:

- а) витрати, що не можуть бути віднесені безпосередньо до конкретного об'єкта витрат економічно доцільним шляхом;
- б) це сукупність матеріальних витрат і витрат живої праці, що характеризує вартість виробництва для підприємства;

в) продукція, роботи, послуги або вид діяльності підприємства, які потребують визначення пов'язаних з їх виробництвом (виконанням) витрат.

26. Непрямі витрати – це:

- а) витрати, які відображаються зменшенням власного капіталу відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку;
- б) витрати, що не можуть бути віднесені безпосередньо до конкретного об'єкта витрат економічно доцільним шляхом.

27. За умови зростання продуктивності праці заробітна плата:

- а) підвищується;
- б) залишається незмінною;
- в) знижується;
- г) може підвищуватися.

28. Очікувані витрати – це:

- а) витрати, що можуть бути змінені внаслідок прийняття управлінських рішень, тобто майбутні витрати; точніше, це витрати, що відрізняють одну альтернативу від іншої;
- б) це сукупність матеріальних витрат і витрат живої праці, що характеризує вартість виробництва для підприємства.

29. Які витрати відображає поняття “витрати виробництва”?

- а) витрати суспільно необхідної праці на виробництво товару;
- б) витрати праці окремого виробника на виробництво товару;
- в) матеріальні витрати підприємства на виробництво товару.

30. Як називають матеріальні витрати виробництва на виробництво товару, виражені в грошовій формі?

- а) ціна виробництва;
- б) вартість виробництва;
- в) собівартість продукції.

31. Структуру витрат виробництва становлять:

- а) витрати засобів праці;
- б) сировини і матеріалів;
- в) _____
(зазначте інші)

32. На яку величину суспільно необхідні витрати праці більші за витрати виробництва?

- а) на величину вартості додаткового продукту;
- б) на величину амортизаційних відрахувань;
- в) на величину фонду заробітної плати.

33. Капітал підприємства у ринковій економіці – це:

- а) засоби виробництва, які є приватною власністю;
- б) грошові кошти підприємства;
- в) засоби виробництва, інше майно та цінності, які обслуговують процес виробництва, а також просте і розширене відтворення підприємства;
- г) сировина, матеріали, машини, паливо тощо, що перебувають у виробничій формі.

34. Кругообіг капіталу підприємства – це:

- а) постійний рух капіталу;
- б) послідовне проходження капіталу трьох стадій;
- в) безперервний рух капіталу, у процесі якого він послідовно проходить три стадії, набуває у кожній з них певної функціональної форми і повертається до своєї вихідної форми – грошової;
- г) це кругообіг капіталу, який у своєму русі проходить сферу виробництва і сферу обігу та безперервно повторюється;
- д) усі відповіді правильні.

35. Формула руху капіталу на першій стадії:

- а) $\Gamma - T(P_c + Z_b)$;
- б) $T - \Gamma(P_c + Z_b)$;
- в) $\Gamma \dots V \dots T'$;
- г) $T' - \Gamma'$;
- д) $T(P_c + Z_b) - \Gamma$.

36. Обіг капіталу підприємства – це:

- а) час, протягом якого капітал перебуває у сфері обігу;
- б) кругообіг капіталу, узятий не як окремий акт, а як процес, що безперервно повторюється;
- в) проходження капіталу у своєму русі сфери виробництва і сфери обігу;
- г) безперервний рух капіталу у сфері виробництва;
- д) послідовне проходження капіталом трьох стадій сфери виробництва і сфери обігу та повернення його до своєї вихідної форми – грошової.

37. Що є головним показником ефективного використання основних виробничих фондів?

- а) амортизація;
- б) фондвіддача;
- в) знос.

38. Яке буває зношування основних засобів?

- а) активне;
- б) фізичне;
- в) моральне;
- г) пасивне.

39. Чим зумовлене моральне зношування першого виду:

- а) появою дешевшого та досконалішого устаткування внаслідок підвищення продуктивності праці;
- б) винайденням нових якісних засобів праці, що призводить до старіння застосовуваних елементів основного капіталу.

40. Що відбувається на першій стадії кругообігу фондів:

- а) продуктивне споживання засобів виробництва і робочої сили, тобто здійснюється виробництво, результатом якого є нові товари;
- б) гроші перетворюються на робочу силу і засоби виробництва;
- в) нові товари реалізуються на ринку.

41. Які методи амортизації ви знаєте?

- а) прямолінійний;
- б) прискореного зменшення залишкової вартості;

- в) кумулятивний;
- г) залишкової вартості;
- д) виробничий;
- е) всі відповіді правильні.

42. За прямолінійним методом річна сума амортизації визначається:

- а) діленням вартості, що амортизується, на очікуваний період використання об'єкта основних засобів;
- б) добутком балансового залишку об'єкта на початок звітної періоду та норми амортизації, яка обчислюється із терміну корисного використання об'єкта і подвоюється.

43. Що не відносять до обігових виробничих фондів?

- а) сировина, матеріали та інші предмети праці;
- б) інструменти, засоби контролю і охорони тощо;
- в) вартість робочої сили (праці).

44. Чим характеризується обіг фондів?

- а) тільки часом;
- б) тільки швидкістю;
- в) часом і швидкістю.

45. Як ще називають норму прибутку ?

- а) чистим прибутком;
- б) показником доцільності капіталовкладень;
- в) прибутковість елементів речового капіталу.

46. Бухгалтерський прибуток – це?

- а) виручка фірми за вирахування явних, зовнішніх витрат виробництва;
- б) витрати, які відображаються зменшенням власного капіталу відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку;
- в) це сукупність матеріальних витрат і витрат живої праці, що характеризує вартість виробництва для підприємства.

47. Балансовим прибутком називають:

- а) виручка фірми за вирахуванням явних, зовнішніх витрат виробництва;
- б) різниця між загальною сумою виручки підприємства і загальними витратами виробництва за певний період;
- в) витрати, які відображаються зменшенням власного капіталу відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

48. Змінними витратами виробництва називають ті, розмір яких змінюється залежно від:

- а) обсягу виробництва, а тому можна легко встановити зв'язок між витратами і виробництвом;
- б) заробітної плати;
- в) ресурсів.

49. Додаткові витрати, потрібні для приросту відпуску якогось товару чи надання послуги на одну одиниці – це:

- а) валові витрати виробництва;
- б) зовнішні витрати;
- в) граничні витрати.

50. Частину прибутку, що залишається після здійснення зазначених платежів називають:

- а) балансованим прибутком;
- б) чистим прибутком;
- в) бухгалтерським прибутком.

51. Норма рентабельності визначається як:

- а) відношення річного прибутку до суми витрат виробничих основних засобів і витрат нормованих обігових коштів або до собівартості продукції;
- б) різниця між загальною сумою виручки підприємства і загальними витратами виробництва за певний період;
- в) - витрати, які відображаються зменшенням власного капіталу відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

52. Капітал поділяють на:

- а) фізичний і фінансовий;
- б) фізичний і постійний;
- в) фінансовий і обіговий;
- г) основний і обіговий.

53. Використання капіталу супроводжується його:

- а) фізичним і моральним зношенням;
- б) знеціненням;
- в) зростанням вартості.

54. Заміна зношених елементів основних засобів називається:

- а) модернізація;
- б) амортизація;
- в) модифікація;
- г) обіг.

55. Процес перенесення вартості основних засобів на вартість готової продукції з метою нагромадження коштів для повного їх відновлення:

- а) амортизація;
- б) собівартість;
- в) прибуток.

56. Сума грошей, яку отримує підприємство від реалізації своєї продукції

- а) податок;
- б) позика;
- в) дохід.

57. Виробничі основні засоби – це :

- а) фонди, що не беруть безпосередньої або побічної участі у процесі виробництва та передбачені для обслуговування потреб житлово-комунального господарства, охорони здоров'я, освіти, культури;
- б) фонди, які безпосередньо беруть участь у виробничому процесі або сприяють його здійсненню.

58. Невиробничі основні засоби – це:

- а) фонди, що не беруть безпосередньої або побічної участі у процесі виробництва та передбачені для обслуговування потреб житлово-комунального господарства, охорони здоров'я, освіти, культури;

б) фонди, які безпосередньо беруть участь у виробничому процесі або сприяють його здійсненню.

59. До виробничих основних засобів належать:

- а) будівлі;
- б) споруди;
- в) силові машини та устаткування;
- г) апарати;
- д) обладнання.

60. До невиробничих основних засобів належать:

- а) будівлі, споруди, силові машини та устаткування, передавальні пристрої, транспортні засоби, робоча худоба, багаторічні насадження, інші основні фонди, що діють у сфері матеріального виробництва;
- б) споруди, будівлі, машини, обладнання, апарати та інші фонди, що використовуються в невиробничій сфері.

Задачі

1. Заповніть таблицю 2.9 пропозиції для підприємства, що наймає робітників в умовах чистої конкуренції.

Таблиця 2.9 – Основні показники діяльності підприємства

Одиниці праці	Ставка заробітної плати, грн.	Сукупні витрати на оплату праці (фонд заробітної плати), грн	Граничні витрати на ресурс (працю), грн.
0	12	12	–
1	12	24	–
2	12	–	–
3	12	–	–
4	12	–	–
5	12	–	–
6	12	–	–

Обґрунтуйте відповіді на запитання:

- а) Які сукупні витрати підприємця у разі найму 6 – ти одиниць праці?
- б) Які граничні витрати підприємця на шосту одиницю праці і чому?
- в) Яким повинен бути граничний продукт при наймі граничного робітника?

2. Авансований капітал – 240 тис. дол., змінний капітал – 40 тис. дол., сировина, паливо, допоміжні матеріали – 50 тис. дол. Машини і устаткування мають середній термін служби 10 років. Визначте величину фонду амортизації через 5

років. Що таке амортизація?

3. Вартість виробничих будівель – 30 млн. грн., машин – 40 млн. грн., інструментів – 10 млн. грн. Нехай будівлі амортизуються через 30 років, машини – через 8 років, а інструменти – через 5. Підрахуйте річну суму амортизації. Дайте визначення основного капіталу.

4. На виробничі будівлі і споруди було витрачено 112 тис. дол., на придбання машин, верстатів і устаткування – 103 тис. дол., на купівлю сировини, напівфабрикатів – 40 тис. дол. на найом робочої сили – 65 тис. дол., на допоміжні матеріали – 5 тис. дол. Обчисліть величини основного і обігового капіталу, органічну будову капіталу, величину авансованого капіталу. Дайте визначення обігового капіталу.

5. Вартість основного капіталу, включаючи витрати на капітальний ремонт, складає 20 тис. дол. Загальний термін служби основного капіталу – 10 років. Визначте величину амортизаційного фонду на кінець 7 – го року. Для чого використовується амортизаційний фонд?

6. Підприємець встановив 15 машин, вартість кожної – 25 тис. дол., а термін служби – 10 років. Через 2 роки в результаті зростання суспільної продуктивності праці вартість подібних машин знизилась і вони стали продаватись на ринку по 15 тис. дол. Дайте оцінку основного капіталу через 5 років. Які існують види морального зносу?

7. Основний капітал – 80 тис. дол., час його відтворення – 10 років, обіговий капітал – 20 тис. дол., обертається 5 разів за рік. Визначте загальний обіг капіталу протягом року. Якими є причини моральної зношеності основного капіталу?

8. Авансований капітал – 3 млн. дол., органічна будова капіталу – 2:1, річне число обігів змінного капіталу – 2, маса додаткової вартості за 1 обіг – 2 млн. дол. Розрахуйте річну норму додаткової вартості. Чому змінний капітал відноситься до обігового капіталу?

9. Основний капітал – 30 тис. дол., обіговий – 40 тис. дол., змінний – 10 тис. дол. Визначте органічну будову капіталу. Чи впливає динаміка органічної будови на швидкість обігу капіталу?

10. Основний капітал складає 1200 тис. дол., він зношується за 10 років. Обіговий капітал складає 480 тис. дол., витрати на робочу силу складають 100 тис. дол. Норма додаткової вартості 100%.

Визначте вартість річної продукції. Що відноситься до основного капіталу?

11. Вартість будівель і споруд на підприємстві дорівнює 120 тис. дол., машин і обладнання – 50 тис. дол., сировини – 20 тис. дол., матеріалів – 7 тис. дол., палива – 3 тис. дол. Зарплата робітників складає 40 тис. дол. Визначте величину основного капіталу, обігового капіталу і органічну будову капіталу. Що відноситься до обігового капіталу?

12. Авансований капітал підприємства – 40 тис. дол., обіговий капітал – 16

тис. дол. і обертається щороку 6 разів. Основний капітал зношується за 8 років. Визначте загальний обіг авансованого капіталу за 1 рік. Що таке амортизація?

13. Капіталіст авансує на виробництво 48 млн. ф. ст. Обіговий капітал складає 16 млн. ф. ст. і обертається щороку 6 разів. Основний капітал зношується за 8 років. За який час авансований капітал зробить повний обіг? Що таке обіг капіталу?

14. Протягом дня найманий робітник виробляє товар вартістю 120 дол. Затрати на сировину – 70 дол., знос обладнання – 20 дол. Денна вартість робочої сили – 15 дол. Визначте норму додаткової вартості, а також величину необхідного робочого часу при 8 – годинному робочому дні. Як ділиться робочий день найманого робітника? Що таке необхідний робочий час?

15. Робочий день – 8 годин. За цей час робітник виготовляє товар вартістю 30 дол. При цьому витрачається сировини на 20 дол., знос обладнання становить 6 дол. Денна вартість робочої сили – 2 дол. Визначте величину необхідного робочого часу при 8 – годинному робочому дні. Що показує норма додаткової вартості? Що таке додатковий робочий час?

16. Денна вартість робочої сили становить 8 дол. За 1 годину робітник створює вартість у 3 дол.; переробляє за день засобів виробництва на 30 дол. Робочий день триває 8 годин. Знайдіть вартість продукту, виготовленого робітником протягом робочого дня. Визначте норму додаткової вартості. Як визначається денна вартість робочої сили?

17. На підприємстві виробляється продукція вартістю 100 тис. дол. На сировину, матеріали, напівфабрикати було витрачено 55 тис. дол. Вартість зношених за цей час знарядь праці 15 тис. дол. Робітникам у вигляді зарплати виплачено 10 тис. дол. Визначте норму додаткової вартості. Що таке додаткова вартість?

18. Костюм коштує 40 дол. На нього пішло 3 м. тканини по 5 дол. за метр. Знос швацької машини склав 1 дол. Вартість підкладки, гудзиків і т.п. всього 9 дол.

Визначте величину нової вартості, створеної робітниками при виготовленні костюма. Визначте масу додаткової вартості, якщо ступінь експлуатації становить 200%. На які частини поділяється нова вартість, створена живою працею найманого робітника?

19. Авансований капітал дорівнює 1000 дол. в т.ч. постійний капітал – 800 дол. Робочий день – 10 годин. Протягом 1 год. робітник абстрактною працею створює вартість, рівну 50 центам. Денна вартість робочої сили – 2 дол. Визначте масу додаткової вартості, створеної на даному підприємстві протягом робочого дня. Яку роль у створенні вартості відіграють конкретна і абстрактна праця?

20. На один автомобіль корпорації “Дженерал Моторз” витрачалось матеріалів і комплектуючих виробів на суму 950 дол. Знос засобів виробництва складав 550 дол., а заробітна плата – 460 дол. Норма додаткової вартості – 200%.

Скільки коштує автомобіль? З яких елементів складається вартість товару,

створеного на капіталістичному підприємстві?

21. Денна вартість робочої сили складає 5 ф. ст. Всього за день робітник створює 10 ф. ст. нової вартості. Вартість спожитого капіталу 25 ф. ст. Визначте вартість виготовленої продукції і ступінь експлуатації робітника. Що таке змінний капітал?

22. Спочатку робочий день тривав 10 годин, причому додатковий робочий час був на 1 годину більший, ніж необхідний. Нехай одна година праці створює вартість 2 дол. За рахунок подовження робочого часу капіталісту вдалося одержати додатково 6 дол. Визначте, на скільки відсотків зросла норма додаткової вартості? Які методи збільшення додаткової вартості існують?

23. Раніше ткач працював на 6 станках і одержував 150 дол. за годину праці. Тепер він працює на 10 станках і одержує зарплату 170 дол./ год. Яку суму додаткової вартості приносить щогодини додатково один ткач внаслідок зростання інтенсивності праці? Який вид додаткової вартості можна одержати внаслідок зростання інтенсивності праці?

24. Нехай за одну годину абстрактною працею створюється вартість у 2 дол. Денна вартість робочої сили в результаті зростання суспільної продуктивності праці знизилась з 10 дол. до 8 дол. Скільки годин складає необхідний робочий час після зростання продуктивності праці? Який вид додаткової вартості одержується в результаті зростання суспільної продуктивності праці?

25. Нова вартість, створена робітниками, становить 100 тис. дол. Ступінь експлуатації була рівна 100%. В результаті зростання суспільної продуктивності праці вартість робочої сили знизилась на 20%. Як змінилася ступінь експлуатації робітників? За рахунок чого одержується відносна додаткова вартість?

26. Авансований капітал – 10 тис. дол. Витрати на постійний капітал – 8 тис. дол. Норма додаткової вартості – 100 %. Через скільки років буде витрачений весь початковий капітал, якщо вся маса додаткової вартості витрачається на особисте споживання капіталіста-підприємця, а виробництво відновлюється у незмінному масштабі? Чим відрізняється просте відтворення від розширеного?

27. Найманий робітник своєю працею створює нову вартість у 300 дол. Норма додаткової вартості – 200%. Якою є вартість всієї продукції, якщо органічна будова капіталу 6:1? Що показує органічна будова капіталу?

28. Нова вартість – 100 дол., ступінь експлуатації – 100%. В результаті зростання суспільної продуктивності праці вартість робочої сили знизилась на 30%. Як зміниться розмір нагромадження, якщо норма нагромадження буде 50%? Як визначається норма нагромадження?

29. Постійний капітал – 200 тис. дол., змінний капітал – 100 тис. дол., норма додаткової вартості – 100%. Чому буде дорівнювати вартість продукту на 3 – й рік, якщо у фонд нагромадження щоразу буде відраховуватись $\frac{3}{5}$ виробленої в

даному році додаткової вартості за незмінної органічної будову капіталу? Що таке концентрація капіталу?

30. Авансований капітал складає $200C + 100V$. Його величина в ході нагромадження зросла втричі. Органічна будова зросла до 4:1. Співставте темпи зростання попиту на робочу силу з темпами зростання авансованого і постійного капіталу. Які наслідки це викликає? Що таке нагромадження?

31. На виробництво товару затрачено 100 тис. дол. капіталу. Його органічна будова 4:1. Норма додаткової вартості дорівнює 100%. Визначте розміри капіталу на початок другого року при розширеному відтворенні, якщо капіталізується половина додаткової вартості. Поясніть суть розширеного відтворення.

32. Капітал у 100 тис. дол. подвоївся через 10 років. За цей період середньорічна додаткова вартість склала 15 тис. дол. В якій пропорції вона розпалась на споживану і нагромаджену частини? В які ресурси вкладається додаткова вартість, яка йде на нагромадження?

33. На ринку продається товар. Нехай це будуть гриби, зібрані в лісі. Інтенсивність праці зросла в 2 рази, а продуктивність праці – в 1,5 рази при незмінній тривалості робочого дня. В той же час попит перевищив пропозиції в 3 рази. Як зміниться вартість одиниці товару? А як зміниться ціна одиниці товару? Які фактори впливають на величину вартості одиниці товару?

34. Інтенсивність праці при виготовленні 1 пари взуття зросла вдвічі, а продуктивність праці – у 1,5 рази. В той же час попит на взуття перевищив пропозиції у 1,3 рази. Визначте, якою буде нова ціна пари взуття, якщо спочатку вона дорівнювала вартості в 60 грн., з них стара вартість = 30 грн. Які фактори відхиляють рівень ринкових цін від вартості продукції?

35. Основний капітал становить 60 тис. ф. ст., строк його служби 10 років. Обіговий капітал становить 40 тис. ф. ст., змінний – 10 тис. ф. ст. Ступінь експлуатації 100%. Визначте річну вартість продукції і ступінь ефективності авансованого капіталу. Що показує норма прибутку?

36. Основний капітал складає 1200 тис. дол., його повна амортизація настає через 10 років. Обіговий капітал складає 480 тис. дол. На робочу силу витрачено 100 тис. дол. Норму додаткової вартості приймаємо за 100%.

Визначте авансований капітал, витрати виробництва за рік і вартість річної продукції. Чим відрізняється авансований капітал від витрат виробництва?

37. Фірма нарощує обсяги виробництва устаткування від 0 до 5 од. на тиждень. Її постійні витрати складають 50 тис. грн., а змінні представлені в таблиці 2.11:

Таблиця 2.10 – Динаміка змінних витрат підприємства

Обсяги продукції, год./тижд.	0	1	2	3	4	5
Змінні витрати, тис. грн.	0	32	48	82	140	228

1) Обчисліть сукупні витрати фірми (ТС), граничні витрати (МС), а також всі види середніх витрат (AVC, AFC, ATC) і заповніть наведену нижче таблицю 2.12.

Таблиця 2.11 – Основні показники роботи підприємства

Обсяг виробництва Q	Постійні витрати FC	Змінні витрати VC	Сукупні витрати ТС	Граничні витрати МС	Середні витрати		
					AVC	AFC	ATC
1	2	3	4	5	6	7	8

2) За даними таблиці побудуйте графіки: а) кривих FC, VC, ТС; б) кривих MC, AVC, AFC, ATC;

3) Проаналізуйте зв'язок між динамікою кривих MC та ATC і AVC.

4) На якому обсязі виробництва середні витрати AVC і ATC досягають мінімальних значень?

5) В межах яких обсягів може працювати прибутково фірма, якщо ринкова ціна на її продукцію дорівнює 55 грн.?

б) На якому обсязі фірма буде максимізувати прибуток за ціною 55 грн.?

38. На виробництво продукції капіталіст витратив 8000 дол., в т.ч. на зарплату – 600 дол. Середня норма прибутку – 15%. Визначте ціну виробництва. Визначити ступінь експлуатації. Які фактори спричинюють утворення середньої норми прибутку?

39. У три галузі виробництва авансовано капітали по 100 млн. дол. Органічна будова їх 7:3, 4:1, 9:1, норма додаткової вартості у всіх галузях - 100%. Як зміниться середня норма прибутку, якщо ступінь експлуатації в першій галузі підвищиться в 2 рази? До яких наслідків веде міжгалузева конкуренція?

40. Економіка країни представлена трьома галузями, в які вкладено наступні капітали: в галузі А – 260 млн. дол., змінний капітал – 60 млн. дол.; в галузі Б – 500 млн. дол., органічна будова 4:1; в галузі В – 240 млн. дол., органічна будова 5:1. Норма додаткової вартості скрізь – 50%; спожитий постійний капітал відповідно – 30, 120, 20 млн. дол. Обчисліть, в яких межах ціна виробництва відхиляється від вартості випуску продукції в галузях. Чим відрізняється ціна виробництва від вартості?

41. Нехай у промисловості час обігу обігового капіталу становив 4 місяці. За один обіг ступінь експлуатації був 100% і маса додаткової вартості – 50 млн. дол. Участь у реалізації продукції торгового капіталу скоротила час обігу до 3 – х місяців. Визначте, чи одержать вигоду промисловці, якщо при цьому на користь торгового капіталу було перерозподілено 10% одержаної річної

додаткової вартості. Як зміниться річна норма додаткової вартості? Якою є роль торгового капіталу?

42. Промисловий капітал дорівнює 800 млн. ф. ст. Його органічна будова 7:1. Ступінь експлуатації дорівнює 150%. Торговий капітал складає 200 млн. ф. ст., в тому числі чисті витрати обігу 30 млн. ф. ст. Обчисліть масу прибутку торгового і промислового капіталіста, а також роздрібну ціну, якщо витрати виробництва складають 500 млн. ф. ст. за рік. Чим оптова ціна відрізняється від роздрібної?

43. Авансований капітал промисловості – 240 млн. дол., а його органічна будова – 3:1. Основний капітал становить 100 млн. дол. і зношується за 5 років. Норма додаткової вартості – 150%. В реалізації продукції бере участь торговий капітал у 160 млн. дол. Чисті витрати обігу становлять 10 млн. дол. Обчисліть оптову і роздрібну ціну. Які ще види цін ви знаєте?

44. Капітал в 10 тис. дол. позичили в січні з розрахунку ставки 6% на термін 6 місяців. В червні цей же капітал позичено також на 6 місяців, але з розрахунку 4%. Визначте норму річного відсотку.

45. На фондовій біржі продаються дві акції номінальною ціною 200 дол. Перша акція приносить щорічно 20 дол. доходу, а друга 25 дол. Ставка банківського відсотку на депозити 10% річних. Обчисліть курс кожної акції. Від чого залежить ринкова ціна акції?

46. Реальний капітал акціонерного товариства – 15 млн. дол. Дивіденд складає 20%. Банківський відсоток – 10%. Яким буде засновницький прибуток, якщо акції на весь реальний капітал будуть продані за курсом? Що таке реальний і фіктивний капітал?

47. У навчальному посібнику зазначено: $T' = T + \Delta T$, а $\Gamma' = \Gamma + \Delta \Gamma$. Оскільки $\Delta \Gamma$ – це економічний прибуток (чому?), то ринкова ціна хліба P , що дорівнює 3 грн за хлібину, є вищою за економічні витрати (чому?). Дайте відповідь на поставлені запитання.

48. З яких складових складається час обігу індивідуального капіталу? Проаналізуйте їх особливості. Якщо час одного обігу капіталу становить 60 днів, то як можна визначити кількість обертів капіталу за рік? За яких умов прибуток підприємства абсолютно зростає із підвищенням швидкості обігу капіталу підприємства?

49. Два підприємці взяли в позику 2880 дол. і 12 тис. дол. Перший сплатив суму відсотку 432 дол., а другий 1800 дол. Хто з них взяв більш вигідний кредит? Що таке ставка позичкового відсотку?

2.5 ОСОБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

1. Аграрні відносини: форми власності на землю, рентні відносини.

- ✓ аграрне виробництво – особлива сфера вкладання капіталу і праці;
- ✓ відносини власності в сільському господарстві;
- ✓ загальні засади договору оренди землі;
- ✓ умови договору;
- ✓ права та обов'язки сторін договору;
- ✓ припинення, поновлення та розірвання договору оренди землі.

2. Види земельної ренти та принципи її формування.

- ✓ земельна рента та її форми;
- ✓ принципи формування абсолютної, диференціальної та монопольної ренти;
- ✓ економічна рента.

3. Оцінка вартості землі. Напрями реформування аграрного сектору економіки України.

- ✓ оцінка вартості землі;
- ✓ державна підтримка аграрного сектору;
- ✓ проблеми реформування аграрно-промислового комплексу;
- ✓ ключові напрями поглиблення реформ в аграрному секторі України.

Питання для перевірки та аудиторного контролю знань

1. Що таке аграрні відносини? Які фактори сільськогосподарського виробництва можете назвати?
2. Розкрийте особливості вкладення капіталу в аграрний сектор.
3. Сформулюйте характерні риси відносин власності в сільському господарстві. Які форми власності на землю знаєте?
4. Опишіть загальні засади та умови договору оренди землі.
5. В чому полягають права та обов'язки сторін договору оренди землі; коли відбувається припинення, поновлення та розірвання такого договору.
6. Дайте визначення земельної ренти та назвіть її форми.
7. Чим відрізняється диференційна рента I і II роду?
8. Охарактеризуйте принципи, причини, умови формування, джерела та форми вилучення абсолютної, диференціальної та монопольної ренти.
9. Розкрийте сутність та значення категорії економічна рента.
10. Як відбувається оцінка вартості землі і що на неї впливає. Які особливості ціноутворення в аграрному секторі в Україні? Чи можна продавати-купувати землю в нашій державі?
11. У чому полягає і на яких нормативних актах базується державна підтримка аграрного сектору?
12. Назвіть проблеми реформування аграрно-промислового комплексу. Які основні перспективи земельної реформи в Україні?
13. Розкрийте ключові напрями поглиблення реформ в аграрному секторі України.

14. Які знаєте види сільськогосподарських підприємств?

Реферати до теми

1. Характер аграрних перетворень у постсоціалістичній Україні.
2. Напрями розвитку орендних відносин в Україні.
3. Стратегія використання земельних угідь України.
4. Роль особистих селянських господарств в аграрній економіці України

Перелік посилань:

- основна [1 – с.297 – 318; 3 – с.76 – 83; 5 – с.172 – 182; 8 – с.312 – 331];
- додаткова [25, 26, 27, 11, 1].

Тестові завдання

1. Види диференціальної ренти:

- а) першого роду;
- б) другого роду;
- в) третього роду.

2. Яка диференціальна рента виникає внаслідок різної продуктивності і місцезонашування земельних ділянок:

- а) першого роду;
- б) другого роду;
- в) третього роду.

3. Що одержує сільськогосподарський капіталіст-підприємець, який є власником кращих земельних ділянок і засобів виробництва:

- а) абсолютну земельну ренту;
- б) диференціальну земельну ренту;
- в) абсолютну і диференціальну земельну ренту;
- г) економічний (додатковий) прибуток, який дорівнює абсолютній і диференціальній ренті?
- д) Усі відповіді правильні.

4. Ціноутворення на продукцію землеробства базується на таких витратах:

- а) собівартість продукції (бухгалтерські витрати);
- б) економічні витрати;
- в) індивідуальні економічні витрати, які складаються на відносно кращих землях;
- г) індивідуальні економічні витрати, які складаються на відносно гірших землях.

5. Що таке абсолютна рента:

- а) плата за користування орендованою землею;

- б) частина орендної плати;
- в) економічна форма реалізації приватної власності на землю;
- г) рента, яка сплачується підприємцем-орендарем власнику з усіх за якісними показниками земель, у тому числі з гірших?
- д) Усі відповіді хибні.

6. Особливості вкладання підприємницького капіталу в землеробство полягають у тому, що:

- а) економічні витрати складаються на базі індивідуальних витрат на гірших землях;
- б) сукупне пропозиції земельних ділянок нееластичне;
- в) існує три форми земельної ренти;
- г) велике значення має оренда земель;
- д) існує відносно значний ризик інвестування капіталу;
- е) усі відповіді правильні.

7. Пропозиція землі може бути:

- а) абсолютно еластичною;
- б) абсолютно нееластичною;
- в) одинично-еластичною;
- г) еластичною;
- д) нееластичною.

8. Диференціальна рента I_m (за місцезнаходженням) виникає через те, що:

- а) земельні ділянки розташовані на різній відстані від ринків збуту;
- б) транспортні витрати, що входять у виробничі витрати з різновіддалених земель, неоднакові;
- в) кількість близьких до ринку збуту земель обмежена;
- г) існує монополія на землю як об'єкт господарювання.

9. Причиною абсолютної земельної ренти є:

- а) монополія на землю як на об'єкт господарювання;
- б) монополія на землю як на об'єкт приватної власності;
- в) додатковий продукт, який створюється не лише в сільському господарстві, а й в інших галузях виробництва;
- г) різна продуктивність витрат, що послідовно здійснюються на одній і тій самій ділянці;
- д) усі відповіді правильні.

10. Земельна рента є економічною формою реалізації:

- а) приватної власності на землю;
- б) додаткового чистого доходу;
- в) монополії на землю як на об'єкт господарювання;
- г) орендної плати.

11. Формами диференціальної ренти I є:

- а) диференціальна рента за родючістю;
- б) диференціальна рента за місцезнаходженням;
- в) диференціальна рента, що виникає в результаті додаткових вкладень у дану ділянку землі;
- г) усі відповіді правильні.

12. Ким забезпечені громадянам і юридичним особам умови захисту прав власності на землю:

- а) самими громадянами та юридичними особами;
- б) міськими та селищними радами;
- в) державою.

13. Які умови захисту прав власності на землю громадянам і юридичним особам гарантує держава:

- а) приватні власники мають більше прав при захисті землі;
- б) юридичні власники мають більше прав при захисті землі;
- в) юридичні та приватні власники мають однакові умови

14. Кому передаються у приватну власність землі для сільськогосподарського використання:

- а) юридичним особам;
- б) приватним особам;
- в) громадянам та юридичним особам;
- г) громадянам та юридичним особам, що є громадянами України

15. Які землі можуть знаходитись у комунальній власності:

- а) сільськогосподарські землі що є територіями міст, селищ та ін.;
- б) будь які землі.

16. Якого виду ренти не існує:

- а) диференціальна;
- б) абсолютна;
- в) монопольна;
- г) часткова.

17. При розгляді сутності та механізму утворення абсолютної ренти передбачалось, що на:

- а) гірших за якістю і розташуванням землях рента не виникає;
- б) гірших за якістю і розташуванням землях рента виникає;
- в) кращих за якістю і розташуванням землях рента не виникає.

18. Хто привласнює диференціальну ренту 1:

- а) власник землі;
- б) орендар;
- в) держава;
- г) місцеві органи влади.

19. У чому різниця між рентою і орендною платою:

- а) це одне й те саме;
- б) це сума абсолютної і диференціальної ренти;
- в) це плата за користування капіталом, вкладеним в дану ділянку;
- г) орендна плата включає крім ренти суму за користування капіталом у вигляді будівель і споруд.

20. Що таке аграрні відносини:

- а) особливий вид економічних відносин між членами суспільства, господарствами;
- б) відносини у сільському господарстві між людьми;
- в) купівля або продаж продуктів сільського господарства.

21. Для яких цілей люди мають право одержати у власність земельні ділянки:

- а) для будь яких цілей;
- б) ведення сільськогосподарського;
- в) ведення особистого підсобного господарства;
- г) будівництва;
- д) садівництва;
- е) дачного й гаражного будівництва.

22. Ким забезпечені громадянам і юридичним особам умови захисту прав власності на землю:

- а) самі громадяни та юридичні особи;
- б) міськими та селищними радами;
- в) державною.

23. Які умови захисту прав власності на землю громадянам і юридичним особам гарантує держава:

- а) приватні власники мають більше прав при захисті землі;
- б) юридичні власники мають більше прав при захисті землі;
- в) юридичні та приватні власники мають однакові умови.

24. Відмінності в природних умовах призводять до того, що при однакових витратах на різних за якістю і місцеположенням землях створюється різний обсяг продукції, а за умов товарного виробництва – і неоднаковий доход. Це який вид ренти?

- а) диференціальна;
- б) монопольна;
- в) абсолютна.

25. Надлишок монопольної ціни над звичайним рівнем пояснюється володарем?

- а) як монопольна рента унікальних земель;
- б) як рента погано родючих земель;
- в) як висока рентна плата за землі.

26. Обмеженість і невідтворюваність земель особливої якості чи певні кліматичні умови є умовами утворення:

- а) монопольної;
- б) диференціальної;
- в) абсолютної.

27. Рента – це:

- а) це економічна форма реалізації земельної власності;
- б) це форма реалізації земельної власності.

28. Що містить конкретна форма земельної ренти:

- а) ренту;
- б) відсоток на капітал;
- в) інші платежі;
- г) всі відповіді правильні.

29. Незалежно від форм власності на землю утворюється?

- а) диференціальна рента;

- б) монопольна рента;
- в) абсолютна рента.

30. Умовою виникнення диференціальної земельної ренти?

- а) штучний характер мінливості;
- б) мінливість земельних ділянок;
- в) природний характер.

31. Що таке земельна рента:

- а) форма реалізації власності;
- б) економічна форма реалізації власності;
- в) форма реалізації власності на ресурси;

32. Диференціальна рента другого роду утворюється внаслідок ?

- а) продуктивності створеної орендарем;
- б) продуктивності штучно створеної за рахунок додаткових інвестицій
- в) продуктивності створеної орендодавцем.

33. Яка диференціальна рента за сучасних умов стала основною формою рентного доходу власників землі?

- а) першого роду;
- б) другого роду;
- в) третього роду.

34. Існування абсолютної земельної ренти відстоює?

- а) марксистська економічна теорія;
- б) економічна теорія.;
- в) політична економіка.

35. З макроекономічної точки зору, абсолютна рента це?

- а) своєрідний податок яким обкладається все суспільство;
- б) своєрідний податок яким обкладається орендар;
- в) своєрідний податок яким обкладається орендодавець.

36. Монопольна рента виникає в тому випадку, коли?

- а) ринкова ціна продукту перевищує звичайний рівень;
- б) ринкова ціна продукту не перевищує звичайний рівень;
- в) ринкової ціни на продукти не існує.

37. Джерело монопольної ренти, як і абсолютної, є ?

- а) сільському господарстві;
- б) будівництві;
- в) інших галузях виробництва.

38. Що відбувається з землями що перебувають під власністю державного чи комунального підприємства, установи, організації землі, які перебувають в їх постійному користуванні в разі їх розпаду:

- а) землі залишаються без господаря;
- б) рішенням відповідного органу переводяться до земель запасу;
- в) надаються іншим громадянам та юридичним особам для використання їх за призначенням;
- г) правильні відповіді б і в.

Задачі:

1. У три однакових за розміром ділянки землі вкладено рівновеликі капітали по 100 дол. Урожай на першій ділянці склав 4 тонни, на другій – 5, на третій – 6 тонн. Визначте диференційну ренту з кожної ділянки, якщо середня норма прибутку складає 20%. Що таке земельна рента?

2. Користуючись умовою задачі визначити ціну землі другої ділянки, якщо рівень банківського відсотку складає 10%, а абсолютна рента – 12 дол. Від чого залежить ціна землі?

3. У три однакових за площею ділянки землі вкладено рівновеликі капітали по 200 дол. Середня норма прибутку 20%. Одержано врожай: з першої ділянки – 10 ц, з II – 15 ц, з III – 20 ц.

1. Визначити диференційну ренту I на третій ділянці.

2. Визначити диференційну ренту II на цій же ділянці, якщо тут було додатково внесено для інтенсифікації ще 200 дол. і одержано додатково 24 ц пшениці.

3. Яка загальна сума ренти буде одержана на третій ділянці?

4. Нехай в одній країні для вирощування пшениці можливо використати 4 однакові за площею ділянки землі різної родючості. При однакових затратах капіталу в 100 дол. урожай відповідно становив: 1, 2, 3, 4 тонни. Середня норма прибутку – 20%. Ринкова ціна встановилась на рівні 60 дол. за тону.

1. Визначте ринковий попит на пшеницю. Скільки землі буде оброблятися?

2. Як зміниться ситуація, якщо попит зросте на 1 тону. Як зміниться величина диференційної ренти з третьої ділянки?

5. Фермер орендував 1 га землі, ціна якої 200 дол. На вирощування пшениці на цій ділянці витратив 100 дол., середня норма прибутку – 20%. Банк сплачує за депозити 15%. Урожай – 50 ц/га. Обчисліть ринкову ціну 1 центнера пшениці, при якій фермер буде вигідно брати землю в оренду. Що входить в орендну плату?

6. Фермер вклав в орендовану ділянку землі 100 тис. дол., одержав 20 тис. прибутку. Визначте загальну величину ренти, якщо середня норма прибутку 12%. За яку ціну можна купити цю ділянку, якщо банк сплачує відсотокну ставку 4%? У чому полягають особливості ціноутворення на сільськогосподарську продукцію в умовах вільної конкуренції? Які особливості має ціноутворення на сільськогосподарську продукцію в умовах конкурентного ринку?

7. Визначте величину орендної плати за земельну ділянку, якщо рента з неї дорівнює 550 дол., вартість капіталовкладень в будови і споруди, що на ділянці, складає 13000 дол., термін їх використання - 25 років, річна норма позичкового проценту - 7%.

8. Попит на землю виражається рівнянням $QD = 2800 - 4R$; площа земельних угідь 2000 га; ставка банківського відсотка — 20 %.

Визначити: 1) рівноважну ренту; 2) ціну 1 га землі.

9. Земельна ділянка коштує 350 млн. грош.од. при ставці банківського відсотка 12% і річній інфляції - 6%. Як зміниться ціна цієї ділянки, якщо банківський відсоток виросте до 17%, а річний темп інфляції до 10% (за інших рівних умов)?

10. Фермер вирощує на своїй ділянці помідори. Впродовж декількох років урожай рівний 80 тонн. Ціна на помідори впродовж цих років рівна 1300 грош.од. за тонну. За якою ціною фермерові є сенс продати землю, якщо витрати на виробництво і реалізацію огірків дорівнюють 50 тис. грош.од. за рік, а річна ставка банківського відсотка дорівнює 12%?

2.6 ДОХОДИ, ЇХНІ ДЖЕРЕЛА І РОЗПОДІЛ

1. Сутність, види і джерела формування доходів. Номінальні та реальні доходи.

- ✓ суть поняття дохід;
- ✓ класифікація доходів за різними критеріями;
- ✓ форми доходу на капітал;
- ✓ номінальні доходи;
- ✓ реальні доходи;
- ✓ функціональний розподіл доходів;
- ✓ рівень, джерела та структура персональних доходів.

2. Принципи та форми розподілу необхідного продукту.

- ✓ суть необхідного продукту;
- ✓ формування і розподіл необхідного продукту;
- ✓ принципи розподілу необхідного продукту.

3. Форми заробітної плати.

- ✓ суть, функції, структура та форми заробітної плати;
- ✓ мотивація до праці;
- ✓ фонд оплати праці та стимулювання робітників;
- ✓ тарифна система;
- ✓ види погодинної та відрядної заробітної плати.

4. Суспільні фонди споживання.

- ✓ класифікація суспільних фондів споживання за ознаками.

Питання для перевірки та аудиторного контролю знань

1. Охарактеризуйте значення та сутність поняття дохід.
2. Дайте визначення класифікації доходів за різними критеріями.
3. Перелічіть основні форми доходу на капітал, які отримують домогосподарства від вкладених ресурсів.
4. Чим відрізняється номінальний дохід від реального.

5. У чому полягає функціональний розподіл доходів? Чим марксистська концепція відрізняється від маржиналістської?

6. Що таке персональний розподіл доходів? Назвіть рівні, джерела та структуру отримання персональних доходів.

7. На які показники соціальних виплат має вплив прожитий мінімум і скільки він становить на сьогодні?

8. Назвіть основні положення закону Енгеля.

9. Виділіть причини нерівномірності доходів населення. Що показує крива Лоренца та коефіцієнт Джині? За допомогою яких інструментів держава регулює диференціацію доходів населення? Чи є це дієвим у нашій державі?

10. Розкрийте суть необхідного продукту.

11. Опишіть процеси формування і розподілу необхідного продукту.

12. Сформулюйте принципи розподілу необхідного продукту.

13. Визначте суть і функції заробітної плати. Чому розміри заробітної плати у багатьох країнах суттєво відрізняються?

14. На що впливає мінімальна заробітна плата і яким законом регулюється?

15. Які основні види погодинної і відрядної заробітної плати знаєте?

16. Розкрийте структуру тарифної системи.

17. Наведіть класифікацію суспільних фондів споживання за різними ознаками.

18. Що таке суспільні фонди споживання?

Реферати до теми

1. Функції розподільних відносин у процесі економічного відтворення.
2. Структура доходів населення в Україні та напрями її зміни.
3. Особливості перерозподілу національного доходу в Україні.
4. Необхідність формування сучасної системи соціального захисту в Україні.

Перелік посилань:

- основна [1 – с.320-346; 3 – с.98 – 103; 4 – с.217-235; 5 – с.242 – 249];
- додаткова [2, 28, 21, 13].

Тестові завдання

1. За 1 годину робітник створює нову вартість в 3 долари, витрачаючи на протязі 8-годинного робочого дня засобів виробництва на 30 доларів. Визначити вартість створеної продукції.

- а) 48 доларів;
- б) 54 долари;
- в) 34 долари.

2. Який з приведених факторів безпосередньо діє на величину реальної заробітної плати?

- а) кількість виробленої продукції;
- б) якість продукції;
- в) номінальна заробітна плата.

3. Об'єктами розподільних відносин є:

- а) чинники виробництва;
- б) національний дохід;
- в) продукти виробництва;
- г) робоча сила;
- д) усі відповіді правильні.

4. Розподілу національного доходу передують:

- а) виробництво;
- б) розподіл факторів виробництва;
- в) розподіл грошей;
- г) розподіл власності.

5. Функціонально-факторний розподіл можливий за такими моделями розподілу національного доходу в сучасній ринковій економіці:

- а) двофакторною;
- б) трифакторною;
- в) чотирифакторною;
- г) п'ятифакторною.

6. Які з названих форм доходів є основними:

- а) заробітна плата, рента, відсоток, дивіденд, прибуток;
- б) заробітна плата, рента, відсоток;
- в) заробітна плата, рента, відсоток, субсидії;
- г) заробітна плата, рента, відсоток, трансферти?
- д) усі відповіді правильні.

7. Які доходи, одержують домогосподарства від власності:

- а) відсоток;
- б) ренту;
- в) дивіденд;
- г) відсоток, ренту, дивіденд;
- д) відсоток, ренту, дивіденд, прибуток?

8. Які чинники обумовлюють нерівномірність первинного розподілу доходів:

- а) неоднакова продуктивність чинників виробництва;
- б) нерівномірний розподіл власності на чинники виробництва;
- в) наявність непрацездатних осіб працездатного віку;
- г) існування тіньової економіки?

9. Основним компонентом національного доходу є:

- а) заощадження;
- б) амортизація;
- в) споживання;
- г) заощадження і споживання;
- д) усі відповіді правильні.

10. Яка з формул визначає норму національного чистого заощадження:

- а) $\frac{\text{Національне чисте заощадження}}{\text{Національний дохід}} \cdot 100 \left(\frac{\text{НЗ}}{\text{НД}} \cdot 100 \right)$;
- б) $\frac{\text{Зміни в національному чистому заощадженні}}{\text{Зміни в національному доході}} \left(\frac{\Delta \text{НЗ}}{\Delta \text{НД}} \right)$;
- в) національний дохід за мінусом споживання;
- г) $\frac{\text{Національний дохід}}{\text{Чисте національне заощадження}} \cdot 100 \left(\frac{\text{НД}}{\text{НЗ}} \cdot 100 \right)$?

11. Яке з положень найповніше виражає сутність заробітної плати з погляду теорії трудової теорії вартості?

- а) є ціною праці, обумовлена вартістю засобів до існування працівника і його родини;
- б) це грошова форма вартості й ціни товару робоча сила;
- в) є платою за відпрацьований робочий час.

12. Що є джерелом заробітної плати, яку робітник отримує на підприємстві?

- а) накопичені грошові кошти роботодавця;
- б) прибуток;
- в) новостворена робітником вартість.

13. Зазначте економічні закони, що регулюють рівень заробітної плати:

- а) закон відповідності виробничих відносин рівню й характеру розвитку продуктивних сил;
- б) закон зміни праці;
- в) закон зростання продуктивності праці.

14. У чому полягає зміст реальної заробітної плати?

- а) це грошова сума, одержана робітником за виконану роботу;
- б) це грошова заробітна плата, з якої вираховані податки;
- в) це кількість матеріальних благ і послуг, які працівник може за неї придбати.

15. Який чинник зумовлює зростання реальної заробітної плати?

- а) зростання інфляції;
- б) зниження цін на товари і послуги;
- в) запровадження платного навчання, медичного обслуговування.

16. Дія якого закону зумовлює тенденцію до зростання вартості робочої сили?

- а) попиту і пропозиції;
- б) зростання потреб людини;
- в) зростання продуктивності праці.

17. Національний дохід виражає відносини між:

- а) власниками засобів виробництва і державою з приводу розподілу між ними додаткового прибутку;
- б) найманими працівниками, підприємцями і державою з приводу виробництва, розподілу, споживання й використання необхідного і додаткового продукту;

в) споживачами і виробниками товарів народного споживання.

18. У процесі розподілу і перерозподілу національний дохід використовується на формування двох великих фондів:

- а) нагромадження;
- б) споживання;
- в) заміщення;
- г) амортизаційний фонд;
- д) резервний фонд.

19. Яке з положень точно характеризує натурально-речову форму національного доходу:

- а) це вся маса вироблених упродовж року матеріальних благ;
- б) це сукупність усіх предметів споживання, вироблених упродовж року, і тієї частини засобів виробництва, що використовується на розширення виробництва;
- в) це сукупність засобів виробництва, предметів споживання і продукції аграрного сектора.

20. Зазначте найважливіші сфери й галузі матеріального виробництва, в яких створюється національний дохід:

- а) промисловість;
- б) сільське господарство;
- в) транспорт;
- г) торгівля;
- д) усі відповіді вірні.

21. Які види праці не створюють національного доходу:

- а) праця науковця у заводській лабораторії;
- б) праця фермера;
- в) праця юриста;
- г) праця служителя культу.

22. На яку величину використаний національний дохід менший від обсягу виробленого:

- а) на величину матеріальних витрат;
- б) на величину нагромадження;
- в) на величину страхового фонду.

23. Що є основним джерелом нагромадження:

- а) особисті доходи населення;
- б) фонд заміщення;
- в) додатковий продукт;
- г) сукупний суспільний продукт.

24. Основними формами заробітної плати є:

- а) відрядна;
- б) тарифна;
- в) колективна;
- г) преміальна;
- д) погодинна.

25. Реальна заробітна плата – це:

- а) сума грошей, яку працівник одержує за певний проміжок часу;
- б) кількість товарів і послуг, яку працівник може придбати за свою номінальну заробітну плату;
- в) розмір номінальної заробітної плати;
- г) номінальна заробітна плата, очищена від відрахувань на прибутковий податок.

26. Основними чинниками формування відмінності у заробітній платі працівників є:

- а) різний сімейний стан;
- б) відмінності робочих місць;
- в) відмінності у кваліфікації праці;
- г) ринки праці поділені на неконкуруючі групи.

27. Національний дохід – це:

- а) сума валових продуктів всіх галузей економіки;
- б) загальна вартість кінцевих товарів та послуг;
- в) загальна вартість всіх доходів.

28. Доходи, що отримані від використання факторів виробництва:

- а) амортизаційні кошти;
- б) по факторні доходи;
- в) страхові виплати.

29. Систему мотивації праці характеризує:

- а) сукупність можливостей щодо просування по службі;
- б) узгодженість рівня оплати праці з її результатами;
- в) сукупність заходів, які стимулюють працівника до досягнення певних цілей;
- г) прозорий і справедливий розподіл частини прибутку серед працівників підприємства.

30. Сума грошей, яку нараховано працівнику і яку він одержав за виконану роботу, називається заробітною платою:

- а) реальною;
- б) номінальною;
- в) мінімальною;
- г) розрахунковою.

31. До основних функцій оплати праці не належить:

- а) відтворювальна;
- б) стимулююча;
- в) соціальна;
- г) політична.

32. Оплата праці за посадовими окладами є різновидом системи:

- а) відрядно-преміальної;
- б) погодинно-преміальної;
- в) акордної;
- г) непрямой відрядної.

33. До випереджаючого збільшення заробітної плати порівняно з виробітком призводить така система оплати праці:

- а) пряма відрядна;
- б) непряма відрядна;
- в) відрядно-прогресивна;
- г) відрядно-преміальна.

34. Заробітна плата в ринковій економіці має виконувати такі функції:

- а) стимулююча;
- б) регулююча;
- в) удосконалююча.

35. Ефективність праці певною мірою визначається:

- а) ціною робочої сили;
- б) результатами праці та господарської діяльності підприємства;
- в) діючою системою заробітної плати.

36. Які розрізняють види заробітних плат?

- а) об'єктивна;
- б) номінальна;
- в) реальна.

37. Питома вага оплати праці у валовому внутрішньому продукті

- а) 30%;
- б) 47%;
- в) 41%;

38. У чому полягає соціальна функція заробітної плати?

- а) розподілі і перерозподілі кадрів по регіонах країни;
- б) забезпечення соціальної справедливості, однакової винагороди за однакову працю;
- в) встановлення залежності рівня заробітної плати від кількості, якості і результатів праці.

39. За стабільної економічної ситуації і високого рівня виробництва можлива:

- а) відповідність мінімальної заробітної плати споживчому мінімуму;
- б) відповідність максимальної заробітної плати споживчому мінімуму;
- в) невідповідність мінімальної заробітної плати споживчому мінімуму.

40. У міру стабілізації економіки мінімальний розмір заробітної плати повинен:

- а) віддалятися від рівня прожиткового мінімуму;
- б) бути незмінним;
- в) наближатися до рівня прожиткового мінімуму.

41. При ретроспективній індексації заробітна плата:

- а) підвищується відповідно до зростання споживчих цін за минулий період;
- б) знижується відповідно до спадання споживчих цін за минулий період;
- в) не змінюється.

42. За високої інфляції проведення ретроспективної індексації...

- а) забезпечує повну компенсацію подорожчання вартості життя;
- б) не забезпечує повної компенсації подорожчання вартості життя;

43. Заробітна плата формується на ринку і є:

- а) зовнішньою відносно підприємства;

- б) внутрішньою відносно підприємства;
- в) не відноситься до підприємства.

Задачі:

1. Доходи робітника у 2010 році збільшились із 3000 грн. на місяць до 3500 грн., рівень інфляції 10 % на рік. Як зміниться номінальний та реальний дохід робітника?
2. Заробітна плата робочого складає 3000 грн. на місяць, службовця 3200 грн. На підприємстві працює 10 робочих і 2 службовця. Які витрати на оплату праці на підприємстві?
3. Заробітна плата робочого складає 2000 грн. на місяць, службовця 2200 грн. На підприємстві працює 15 робочих і 3 службовця. Рівень податкових нарахувань – 40 %. Визначити фонд оплати праці підприємства та загальні витрати на оплату праці?
4. Визначити абсолютні та відносні зміни обсягу товарної продукції у 2012р., які відбулися за рахунок змін продуктивності праці та чисельності працюючих на основі наступних даних:

Показники	од.вимір	Звітний	Розрахунковий
Товарна продукція	тис.грн.	4530	5436
Чисельність працюючих	чоловік	2265	2471

5. За даними офіційної статистики побудуйте стовпчикову діаграму динаміки обсягу ВВП у % до 1990 р. в Україні. З'ясуйте фактори цієї динаміки. На основі даних офіційної статистики побудуйте графік динаміки реального ВВП (наростаючим підсумком у % до відповідного періоду попереднього року) в Україні. Визначте особливості траєкторії на графіку та поясніть її чинники.
6. У країні було вироблено національного доходу на суму 90 млрд. грошових одиниць. На його виробництво витрачено 80 млрд. грошових одиниць засобів і предметів праці, після продажу одержано прибуток у розмірі 10 млрд. грошових одиниць. Визначте:
 - а) валовий внутрішній продукт;
 - б) необхідний продукт;
 - в) загальну рентабельність суспільного виробництва.

3 ТЕМИ НАУКОВИХ ЕСЕ

1. Ринок як форма організації суспільного виробництва.
2. Суть та функції ринку.
3. Закон попиту та винятки з нього. Закон пропозиції. Ринкові ціни. Механізм дії ринку.
4. Еластичність попиту та пропозиції. Види ринків.
5. Значення конкуренції в ринковій економіці. Типи конкуренції. Недобросовісна конкуренція. Конкуренція й формування ринкової вартості. Досконала і недосконала конкуренція.
6. Монополія, дуополія, олігополія, монополістична конкуренція.
7. Основні форми монополістичних об'єднань. Антимонопольна практика і антимонопольне законодавство.
8. Організаційно-технічна, фінансово-кредитна, інформаційно-дослідницька інфраструктури ринку.
9. Історія виникнення та принципи функціонування біржової торгівлі. Сучасні ф'ючерсні біржі. Типи біржових угод.
10. Ринок цінних паперів. Види цінних паперів.
11. Фондові біржі. Валютні біржі та біржі праці.
12. Суть і умови підприємництва. Функції підприємництва.
13. Форми підприємницької діяльності: виробнича, посередницька, комерційна, фінансово-кредитна підприємницька діяльність.
14. Малий бізнес. Загальні основи індивідуального дрібного підприємництва. Види малих підприємств, характер їх діяльності і розподіл доходів.
15. Типи і функції кооперативів. Організація акціонерного товариства. Орендні підприємства. Сучасні проблеми орендних відносин в Україні. Особливості підприємництва в сільському господарстві.
16. Державне підприємство в системі підприємницької діяльності.
17. Фонди підприємства, їх структура. Кругообіг фондів. Основні і обігові фонди.
18. Витрати підприємства. Норма прибутку і норма рентабельності.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

Основна література:

1. Економічна теорія: політекономія: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. - 4-ме вид., стереотипне. - К. : Знання-Прес, 2005. - 615 с.
2. Бутук О.І., Волкова Н.І. Економічна теорія: тренінг-курс : Навч. посіб. - К.: Знання, 2007. - 291 с.
3. Політична економія: Навч.посібник/ К.Т. Кривенко, В.С.Савчук, О.О.Беляєв та ін.; за ред. д-ра екон. наук, проф. К.Т.Кривенка. – К.:КНЕУ, 2001. – 508 с.
4. Основи економічної теорії: Навчальний посібник / За заг. ред. П.В.Круша, В.І.Депутат, С.О. Тульчинської. – К.: Каравела, 2007. – 448с.
5. Воробйов Є.М. Економічна теорія. Модульний курс: навчальний посібник. – Х.: Торсінг плюс, 2003. – 320 с.
6. Кулішов В. В. Основи економічної теорії: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Львів: «Магнолія Плюс»; видавець СПД ФО «В. М. Піча» 2005. – 516 с.
7. Економічна теорія /Під редакцією Предборського В.А. – К.: Кондор, 2003. – 492 с.
8. Політична економія: Навчальний посібник / За ред. Г.І. Башнянина і Є.С. Шевчука. - Вид. 4-те, пероб. і доп. - Львів : Магнолія Плюс, 2006. - 308 с
9. Політична економія: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / За ред. В.О. Рибалкіна, В.Г. Бодрова. - К. : Академія, 2007. - 672 с.
10. Зазимко А.З. Політична економія: Навч. посібник. – К.:КНЕУ, 2006. – 358 с.
11. Економічна теорія. Посібник вищої школи (Воробйов Є.М., Грищенко А.А., Лісовицький В.М., Соболев В.М.) / Під загальною редакцією Воробйова Є.М. – Харків- Київ, 2001. – 704 с.
12. Щетинін А. І. Політична економія. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 480 с.
13. Основи економічної теорії: Підручник / А.А. Чухно, П.С. Єщенко, Г.Н.Климко та ін.; За ред. А.А. Чухна. – К.: Вища школа, 2001. – 606 с.
14. Гальчинський А.С., Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Основи економічної теорії: Підручник. – К.: Вища школа, 1995. – 471 с.
15. Задоя А.А., Петруня Ю.Э. Основи економіки: учеб. пособие. – М.: Рыбари, 2000.–479 с.
16. Ніколенко Ю.В. Основи економічної теорії: Підручник.-3 – те вид.- К.: ЦУЛ, 2003.–540 с.
17. Політична економія: навч. посіб./за ред. П.Д.Тарасенка.–Донецьк: ДонНТУ, 2002. – 364 с.
18. Політична економія: Навчальний посібник / За ред. Г.І. Башнянина і Є.С. Шевчука. - Вид. 4-те, пероб. і доп. - Львів : Магнолія Плюс, 2006. - 308 с
19. Економічна теорія. Навчальний посібник / Корецьких М.Х., Дацій О.І., Кульнєва Г.М. та ін.– К.: Центр учбової літератури, 2007. – 256 с.

20. Економічна теорія: Підручник / За ред. В.М. Тарасевича. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 784 с.
21. Богиня Д.П., Грішнова О.А. Основи економічної праці: Навч. посіб. -2 – ге вид. -К.: Знання-Прес, 2001. – 314 с.
22. Экономическая энциклопедия / Гл. ред. Л.Д. Абалкин. – М.: ОАО «Экономика», 1999. – 1055 с.
23. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. – К.: Лотос, 2003. – 632 с.
24. Мочерний С.В. Економічна теорія. – К.: Академія, 1999. – 479 с.
25. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика: Пер. с 11 – го англ. изд. – К.: Хагар-Демос, 1993. – 672 с.
26. Онищенко А. Особливості сучасних земельних відносин в Україні // Економіка України. – 2001. – 402 с.
27. Гальчинський А. Теорія грошей. – К.: Основи, 1998. – 792 с.

Додаткова література:

1. Ватаманюк Г.В., Панчишин С.М. та ін. Економічна теорія: макро та мікроекономіка: Навч. посіб. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2001. – 606 с.
2. Гальчинський А., Єщенко П., Палкін Ю. Основи економічної теорії: Підручник. – К.: Вища школа, 1999. – 413 с.
3. Бем-Баверк. Основы теории ценности хозяйственных благ. – М., 1992. – 376 с.
4. Павлушенко М. Модернізація вартості товару. // Економіка України. – 2001. – №2, с. 17 – 21
5. Базилевич В.Д. Макроекономіка: Навч. посіб. – К., 1995. – 572 с.
6. Экономика: Учебник / под ред. А.С. Булатова. – Н.: БЕК, 1999. – 816 с.
7. Базилевич В., Лук'янов В., Писаренко Н., Квіцинська Н. Мікроекономіка: Опорний конспект лекцій. – К.: Четверта хвиля, 1997. – 208 с.
8. Сизоненко В. Підприємництво: Підручник. – К.: Вікар, 1999. – 435 с.
9. Мочерний С.В. Економічна теорія. – К.: Академія, 1999. – 479 с.
10. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика: Пер. с 11 – го англ. изд. – К.: Хагар-Демос, 1993. – 672 с.
11. Онищенко А. Особливості сучасних земельних відносин в Україні // Економіка України. – 2001. – 402 с.
12. Гальчинський А. Теорія грошей. – К.: Основи, 1998. – 792 с.
13. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения – М., 1999. – 264 с.
14. Білорус О.Г. Глобалізація і національна стратегія України: Наук.-метод. вид. – К., 2001. – 386 с.
15. Соколенко С.І. Глобалізація і економіка України. – К.: Логос, 1999.
16. Сорос Дж. Криза глобального капіталізму: Пер. з англ. – К. – 586 с.